

ТАБИҒАТ АПАТЫ

THE WORLD'S BEST

Павлодар
облысы –
14

ҚЫЗЫЛ СУ ҚЫР АСТЫНДА

(СЕЛ ҚАУПІ ТӨНГЕН ЕЛДІМЕКЕНДЕР)

Ақмола
облысы –
46

СҚО –
18

Қостанай
облысы –
52

Қызылорда
–
31

БҚО –
65

Қарағанды
облысы –
33

Алматы
облысы –
75

Ақтөбе
облысы –
35

ШҚО –
76

ТАҚЫРПҚА ОРАЙ

Юрий
ИЛЬИН,
ішкі істер вице-министрі:
«Біз ол елді мекендерді алдын
ала анықтаған болатынбыз.
Арнайы жол картасына сәйкес
жергілікті атқарушы органдар дайындық
жұмыстарын жүргізуге міндетті. Бірақ
кейбір өңірлерде дайындық шаралары
ойдағыдай атқарылмайды. Мәселен, ішкі
істер министрлігінің жергілікті құрылымдары
елді мекендердің 88 әкіміне ескерту жазып
берді. Ондай ауылдар Қарағанды, Ақмола,
Алматы, Павлодар, Шығыс Қазақстан,
Солтүстік Қазақстан, Қостанай мен Ақтөбе
облыстарында орналасқан. Бұның
бәрі жергілікті әкімдердің көктемгі
су тасқынының алдын алу
шараларына немқұрайды
қарап отырғанын
көрсетеді»

Дереккөзі: inform.kz

АПТАНЫҢ САУАЛЫ

Арман ҚОЖАХМЕТОВ,
Мәжіліс депутаты:

«Еуразия экономикалық одағы аясындағы келісімге сәйкес, мазут, мотор майы, қызанақ, қияр, картоп, кондитерлік өнімдер мен бірқатар өнеркәсіп тауарларына төмендетілген баға қолданылады. Өз кезегінде бұл өнімдер елімізде де өндіріледі. Осыған байланысты бағаның арзандауы бәсекеге қабілетті отандық өндірушілерге кері әсерін тигізбей ме?»

ЖАУАБЫ:

Руслан ДӨЛЕНОВ, ұлттық экономика министрі:

«Келіссөз нәтижесінде байқағанмыз, тараптар қалайда басымдыққа ие болуға ұмтылады. Бастапқыда Иран тарапы 1000 түрлі тауар айналасында сұрау салған болатын. Келіссөз жүргізе келе, тауар саны 502-ге азайды. Айтып өтерлік жағдай, олардың тауарына бізде қызығушылық басым. Бұл цитрусты жемістер, жаңғақ, жекелеген тауарлар арасынан, әсіресе қыс мезгілінде алмаға сұраныс бар. Сонымен қатар жеміс бағасының қосымша арзандауы айтарлықтай сезілмейді. Мысалы, бұрын 10-15 пайыз болса, енді 5-11 пайыз шамасында».

МАҚТАНАЙЫҚ ДИМАШПЕН!

Бұл бір жүйкені жұқартып, өбден діңкелеткен, дүйім жұртты ділгер өткен, шарықтау шегіне жетіп барып, құддилаған шоу болды! Әнші мен каратәші, скрипкашы пен акробат, ересек пен бала-шаға қатысқан мұндай қойыртпақ шоуды тек Америкада өткізетін шығар. Не де болса, The World's Best – «Әлемнің ең үздігі» байқауы мәресіне жетті.

Біз бұл күнді ұзақ күттік. Осы байқауға еліміздің атынан Димаш Құдайберген мен Дәниел Төлешованың қатысқанын көпшілік біледі. Бастапқы екі кезеңде Димаштың өнеріне сүйсінген әділқазылар алқасы түрегеп тұрып қол соқты. Алғашқы айналымда актер Ру Пол «The World's Best жобасының дүниеге келуіне себепші болған сен» деп Димашқа қаратып айтса, екінші турда «Жұлдыз туды» деп қысқа қайырған-тұғын. Содан ба, алтын дауысты әншіміздің «Әлемнің ең үздігі» атағын жеңіп аларына ешкім күмән келтірген жоқ. Ұпай бойынша да ол оқ бойы озық тұрды.

Бірақ... Өткен аптада «Димаш Құдайберген The World's Best шоуында мәлімдеме жасады» деген аңдатпа тарат кетті. Жұрт оны сан-саққа жүгіртті. Барлығы бірауыздан «Димаштың жүрегі кең ғой, балаларға жол берген шығар» деп топшылады. Өйткені жартылай финалда Димаш, Дәниел және үнді пианисі Лидиан Надхасварам сайысуы тиіс еді. Ұйымдастырушылардың ойы белгілі: елімізден барған екі сандақты бір-біріне қарсы қойып, қызығына қарап отыру. Бірақ олар бір нәрсені ескермеді.

Adagio композициясын орындаған соң біздің бала мәлімдеме жасады. Шетелде де қазақша сұхбат беріп, әрдайым ана тілін асқақтататын әнші бұл жолы да өз ойын қазақша жеткізді:

«Мен үшін сіздердің алдыңызда өнер көрсету үлкен бақыт. Бүгін ереже бойынша мен балалармен сайысқа түсуім керек. Сондықтан тізігінді солардың қолына беріп, менің кетуіме рұқсат етулеріңізді сұраймын».

Мұндай сөзді ешкім күтпегені анық. Бұл бәрін де естен тандырды! Жеңіске бір-екі қадам қалғанда (ал Димаштың жеңетіні сөзсіз еді) өз еркімен бас тарту, әрине, сол жерде отырғандардың ақылына сыймады. Жеңімпаздың бір миллион долларды иеленетіні өз алдына. Әділқазылар алқасындағы жерлесіміз Гауһар Нұртас қазақтың салтында өзінен кейінгі жастарға жол беру дәстүрі бар екенін айтып жатты.

Қазір Димаштың осы шешіміне қатысты пікір екіге жарылды. Бірақ ол маңызды емес. Ақша үстемдік еткен мына заманда ізгілік туын желбіреткен Димаш өзінің The World's Best – Әлемнің ең үздігі екенін дәлелдеді. Сондықтан ақтық сынға үнді пианисі Лидианның жеңісін жұрт қазір «Димаштың жеңісі» деп бағалап жатыр.

Мақтанайық Димашпен!

Гүлнар АХМЕТОВА

КӨКТЕМДІ МӘСКЕУДЕ ҚАРСЫ АЛЫҢЫЗ

Көктем күндері ерекше әсемдікке бөленетін Мәскеу қаласына «Эйр Астанамен» сапар шегіп, 5700 ұшу ұпайына дейін жинап, ол ұпайларды тегін билет алу, қызмет көрсету класын бизнес-класқа жоғарылату немесе Nomad Club статусыңызды элиталық деңгейге дейін жоғарылату мүмкіндігіне ие болыңыз.

БИРЖАМЕТР

МҰНАЙ (brent)
67,98

DOLLAR
377.74

EURO
426,70

РУБЛЬ
5,76

168 SAĖAT

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

БАҒДАР

Елбасының «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауында әлеуметтік салаға ерекше көңіл бөлінді. Осыған байланысты Сенат депутаты Асқар Бейсенбаевты әңгімеге тартқан едік.

Jas qazaq: Жолдауда «Әл-ауқатымыздың екінші бір сипаты — өмір сүру деңгейінің артуы» деген мәселе ерекше қадап айтылды. Бұл тақырып қазіргі уақытта өзектілігімен ерекшелене түсті. Бұл төңіректе ойыңыз қандай?

Асқар Бейсенбаев: Бүгінгі күні Үкіметтің алдына бірқатар талап қойылды. Соның жалғасы ретінде партияның

басуға жағдай жасауға тиіс. Бұл ең алдымен халықтың әлеуметтік әлсіз топтары мен жастарға қатысты. Көпбалалы, табысы аз отбасылар ерекше қамқорлыққа алынып, үнемі назарда болады. Тұрмысы

беріледі. Нақты айтқанда, қарапайым халықтың тұрмысын оңалту бағытында нақты жұмыс басталды.

Jas qazaq: Қазір өзекті бір мәселе — халықты баспанамен қамтамасыз ету. Тілге тиек етпеске болмайтын тақырып. Осыған байланысты не айтар едіңіз?

Асқар Бейсенбаев: Қазақстандықтарды тұрғын үймен қамтамасыз ету жөніндегі жұмыстар қарқын алып келеді. Елбасы 40 мыннан астам жалға берілетін пәтер салуға және осы мақсатта жыл сайын 50 миллиард теңге бөлу жөнінде тапсырма берді. Көпбалалы, толық емес және табысы аз отбасылар үшін Тұрғын үй құрылыс жинақ банкісі арқылы жылына 2 пайыздық несие беру бағдарламасы әзірленді. Мұның өзі жана сипаттағы жаңалық, әлеуметтік сала бойынша ауқымды істердің басы іспетті.

Кеше Президент әкімшілігінің басшысы Әсет Исекешевтің төрағалығымен аса маңызды жиын өтті. Онда Елбасы тапсырмаларының тиімді әрі

сапалы атқарылуын қамтамасыз ету, мемлекеттік бағдарламалар мен реформаларды жүзеге асыру мәселелері қаралды. Бас қосуда тұрақты жүргізілген әлеуметтік зерттеулер мен талдаулар негізінде өңірлердегі өзекті инфрақұрылымдық және әлеуметтік мәселелердің картасы әзірленгені белгілі болды. Бұл құжат әрі қарай жұмыс істеу үшін

Үкімет пен әкімдерге жолданған. Осыған орай, өңірлерде әкімдердің жыл сайынғы есеп беру кездесулерінің орнына барлық аудандағы тұрғындармен тұрақты кездесу өткізуді, соның ішінде азаматтарды жеке қабылдауды ұйымдастыруды көздейтін жана жұмыс форматы қабылданды. Аудандық және қалалық әкімдіктерде халықпен тікелей қарым-қатынас жасау және кері байланыс орнату жүйесі енгізіледі. Мұның бәрі билік пен халықтың арасын анағұрлым жақындата түспекші.

Демек, әлеуметтік мәселелерді шешуде нақты әрі жүйелі жұмыстар жанданады.

Сұхбаттасқан Жолдасбек ӘШІМХАНҰЛЫ

ЕҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕ

XVIII съезінде әлеуметтік қолдауды күшейту және халықтың өмір сүру сапасын арттыру жөніндегі ауқымды шаралар ұсынылды. Оны іске асыру үшін республикалық бюджет пен Ұлттық қордан қомақты қаржы бөлінбекші. Тек биыл ел бюджетінің 45 пайызы әлеуметтік салаға жіберіледі.

Қазір халыққа арналған аса маңызды мәселе қатарында балалардың

Әкімдерге жергілікті бюджет есебінен жеңілдетілген ипотека бойынша алғашқы жарнаны

ішінара субсидиялау мәселесін пысықтауды тапсырамын.

Мұндай тұрғын үй сертификаттарын беру біліктілігі жоғары педагогтер, медицина қызметкерлері, полицейлер және өңірге қажетті басқа да мамандар үшін ипотеканың қол жетімділігін арттырады.

Сондай-ақ, халықтың әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтары үшін ірі қалаларда жалдамалы тұрғын үй құрылысын ұлғайту қажет. Бұл шаралар 250 мыңнан астам отбасы үшін тұрғын үй жағдайын жақсартуға мүмкіндік береді.

Бюджет есебінен салынатын жаппай құрылыс алаңдарына арналған инженерлік инфрақұрылым жүргізуді қоса алғанда, мемлекет бес жыл ішінде 650 мың отбасыға немесе 2 миллионнан астам азаматтарымызға қолдау көрсетеді.

(Елбасының Қазақстан халқына арнаған «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» аты Жолдауына)

жәрдемақысы, тұрғын үймен қамту, әлеуметтік саланы жаңғырту тұр. Жаңа әлеуметтік саясат елдегі әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етуге және еліміздің барлық азаматтарына бірдей алға

төмен отбасыларды қамтуды ұлғайту үшін күнкөріс деңгейінің төменгі шегі 70 пайызға дейін ұлғаяды. Атаулы әлеуметтік көмек үшін көпбалалы отбасындағы әр балаға 21 мың теңгеге жуық жәрдемақы

1+3

Галина ЧЕРНОВА, эколог:

«Бұрын қырылған балықтарды ұнтақтап малға азық ететін. Немесе тыңайтқыш ретінде пайдаланатын. Шындығына келгенде, бұлардың қаншалықты зиянды екендігі де анықталған жоқ. Кінәліні де таппадық. Елімізде өзеннің жағдайына мониторинг жасайтын жүйенің жоқтығы мен мына балықтарды өртеп жатқаны атқамінерлердің дерменсіздігін көрсетеді».

Артур СӘДІБЕКҰЛЫ, Атырау облыстық балық шаруашылығы басқармасының басшысы:

«Алматы қаласындағы биология және биотехнология ғылыми-зерттеу институтына жіберген сынамаалардың жауабын күтіп отырмыз. Сараптама белгілі болғаннан кейін, кінәлілер жазаланатын болады».

Артур ПЛАТОНОВ, Мәжіліс депутаты:

«Әлі күнге дейін кәсіпорындарда, мұнай кеніштері мен апатты кәсіпорындарда тексеру жұмыстары жалғасуда. Ұзаққа созылған сараптаманың да нақты қорытындысы жарияланбады. Құзырлы органдар да тұрғындарға шынайы ақпарат бермеді. Жүздеген тонна балық қырылған жердің ауыз суын пайдалану жергілікті тұрғындарға қауіпті емес пе? Бұл сұрақтың да жауабы белгісіз. Күн жылыған сайын су түбіндегі балықтардың өлексесі су бетіне қалқып шығуда».

Қызықтан қызықтары

НИНА ӘЖЕЙ НЕГЕ РЕНЖІДІ?

Павлодар қаласында тұратын Нина Бондаренко есімді әйел алматылық аттасының кесірінен басы дауға қалды.

Алматыдағы Бегалин көшесінде Нина Бондаренконың атына тіркелген ғимараттың суға 20 969 теңге қарыз ұзақ уақыт төленбеген. Осы үшін «Алматы Су» мекемесі бытыр 1 сәуірде Медеу аудандық сотына Нина Бондаренконың үстінен шағым түсірген. Ал 4 сәуірде сот қарызды өндіру туралы бұйрық шығарады. Жеке сот орындаушысы оны павлодарлық Нина Бондаренконың атына жіберген. Алматыдағы мүлікке еш қатысы жоқ Нина Григорьевна жағасын ұстапты. Бәріне кінәлі екі әйелдің де аты-жөні Нина Бондаренко болып шығуында екен. Осы қателік үшін «Алматы Су» павлодарлық тұрғыннан кешірім сұрады.

Дереккөзі: tengrinews.kz

КӨШІ-ҚОН – 2018

КЕТКЕНДЕР↓

КЕЛГЕНДЕР↑

РЕСЕЙ
36796

ГЕРМАНИЯ
2691

БЕЛАРУСЬ
343

АҚШ
339

ӨЗБЕКСТАН
4407

ҚЫТАЙ
1366

РЕСЕЙ
3903

ҚЫРҒЫЗСТАН
500

Дереккөзі:
Ұлттық экономика
министрлігі
статистика
комитеті

Дәулетхан Қыдырбайұлы: Азаматхан Сайлауұлы, біз осыған дейін түрлі тақырыпты қозғадық. Саясат, экономика, әлеуметтік мәселе көбірек сөз болды. Қарап тұрсақ, экология мәселелері назардан тыс қалып бара жатқан сияқты. Бұл төңіректе аландатып отырған мәселе жетерлік. Айталық соңғы жылдары қазақ даласында киіктердің бір бөлігі қырылып қалды. Биыл ондай жағдай тіркелмегеніне шүкіршілік етеміз. Алайда Атырау өнірінде балықтардың қырылуы тағы бір шикіліктің шетін шығарды. Осы түйткілдің бәрі экологиялық жағдайдың күрделене түскенін білдірмей ме?

Азаматхан Әміртай: Бүгінгі күні елімізде экономикалық мәселелерге

Азаматхан ӘМІРТАЙ:

СОҢЫНДА АЯҚСЫЗ ҚАЛАДЫ

көп көңіл бөлініп, экологияның әрбір азамат үшін аса қажеттігін ұмытып кеттік. Өйткені біз шикізат өнімдерін әлемдік нарыққа ұсынып отырған мемлекетпіз. Сол шикізатты пайдалану, тезірек табыс табу барысында, қоршаған ортамыз үлкен зардап шекті. Осы үрдісті бақылайтын кез келді.

Дәулетхан Қыдырбайұлы: Нақты сандар бар ма? Мысалы, өндіріс қалдықтарының әсерінен экологияға қаншалықты зардап келді? Атырауда мынанша, Ақтөбеде мынанша, тағы басқа өңірлерде осынышама қатты қалдық жиналып қалды деген деректер бар ма?

Азаматхан Әміртай: Бүгінгі күні еліміз бойынша 100 млрд тонна өндірістік қалдық бар. Тұрмыстық қалдықтар 100 млн тоннаны құрайды. Бұл көңілге күдік ұялататын, үлкен үрей әкелетін жағдай. Сонымен қатар радиациялық қауіп бар кен орындары да көбейіп жатыр. Мысалы, бұған дейін уран өндірісі болған кен ошақтарының үлкен радиациялық зардабы бар. Біз Менделеевтің химиялық кестесіндегі барлық элементтер елімізде бар деп мақтанамыз. Сол қазынаны қара жерден қазып алу үшін экологияға қаншама зардап әкеліп отырмыз. Одан басқа, мысалы – Семей, Балқаш өнірінде де өзекті мәселе бар. Арал мәселесін өздеріңіз білесіздер. Америка Құрама Штаттарының астанасы Нью-Йорк қаласындағы музейде Арал теңізінің суреті тұр. Сол суреттің астында «Адам қолымен жойылған теңіз» деген жазу бар. Оның зардабы тек қана Қазақстанға білініп отырған жоқ. Әуеге көтерілген тұз әлемдегі климаттың өзгеруіне әсерін тигізуде. 2016 жылы Қазақстан Париж келісімін ратификациялады. Ол климаттың өзгеруіне ықпал ететін парникті газды төмендетуге қатысты еді. Аmandық болса, 2020 жылы біз осы салада Қазақстанның үлесін көрсетуміз керек. Егер біз осы үлес мөлшерін нақты көрсете алмасақ, Халықаралық ұйым Қазақстанға айыппұл салады. Бұл миллиардтаған қаражатты құрайды. Өкінішке қарай, біз осындай құжатқа қол қоямыз да, сонымен қатар экологияны бұзамыз. Сол үшін миллиардтаған қаражат айыппұл төлеу дұрыс па? Сонда не болды? Айыппұл төлейміз!

Жануарлар әлемін де айтайық. Солтүстік өңірде қасқырдың өзі жоғалып кетті. Баяғыда ақбөкен, сайғақ, басқа да сирек кездесетін аңдар жоғалып бара жатыр деуші едік қой. Енді ешкім тиісе бермейді-ау деген қасқырдың өзі сиреп

Қоршаған ортаны қатты қалдықтар мен ұлы заттардан тазарту, тұмса табиғатты, жан-жануарлар әлемін қорғау, жер асты және жер үсті байлығын болашақ ұрпаққа аманаттау – бүгінгі аға буынның, құзырлы орындардың міндеті болуы тиіс. Өкінішке қарай, айналаға ашкөздікпен қарайтын, орманды отайтын, бейкүнә аңдарды ешбір рұқсатсыз аулайтын, қарапайым тазалық ережесін сақтай бермейтін азаматтар қатары өлі күнге азаймай тұр. Қоғамға жат көз келген құбылыс, оқиға табиғат жанашырларын қатты толғандырады. Осы төңіректе «Байтақ болашақ» экологиялық альянсының» төрағасы, қоғам белсендісі Азаматхан Сайлауұлы Әміртаймен журналист Дәулетхан Қыдырбайұлы сұхбаттасты.

бара жатыр. Ал қазіргі аңшылық еріккеннің ермегіне айналды. Аңдарды тек мүйізі үшін атып салу жағдайы көп. Осының кесірінен табиғаттың ажарын кіргізген, сирек кездесетін аңдардан ажырап қалдық. Аңшылар аңшылықты жеке кәсіпке айналдырып отыр. Шетелде, Еуропа елдерінде бей-берекет аңшылық жасауға жол берілмейді. Ол жакта заңмен тыйым салынған. Қолына қару ұстап, рұқсатсыз аң атқандарға айыппұл салу түгілі, оларды табиғатқа

Дәулетхан Қыдырбайұлы: Не себепті?
Азаматхан Әміртай: Ешқандай себеп жоқ.
Дәулетхан Қыдырбайұлы: Себебін сіздерге түсіндірмей ме?
Азаматхан Әміртай: Ақша, инвесторлар, идея, жоба бар. Әкімшілік осының басын біріктіріп, осы жұмысты алып кетуге жағдай жасауы керек қой. Соны жасамайды. Неліктен қолға алмайтыны түсініксіз. Яғни оларда

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

www.jasqazaq.kz

Біздің сұхбат

ДОС КӨШІМ:

Соңғы кездері кейбір басылымдарда қазақ тілінің мәртебесін көтеруге атсалысып, салт-дәстүрін, тарихын зерттеп, құқығын қорғауға жердемдескен азаматтарға қатысты сыңаржақ дүниелер пайда болды. Неге? Осы сұраққа жауапты ұлт жанашыры Дос Көшімнен сұрадық.

Jas qazaq: Дос аға, жакында «қазақ ұлтшылдарының сипатын басқаша түсіндіру, оқырманды аластыру бар» деген мазмұнда макала жаздыңыз. Шын мәнінде, олар оқырманды қалай аластырмақшы? Не депті? Әңгімені осыдан бастаңызшы.

Д.Көшім: Біріншіден, мен саясаттанушы емеспін. Сондықтан аталған макала терең талдау, зерттеу жұмысы емес. Ұлттық бағыттағы саяси-қоғамдық салада жүргеннен соң, кеңес жүйесі кезінде құбыжық ретінде қабылданатын «ұлтшылдық» деген сөзді қазіргі кезеңде кім, қалай түсінеді деп, осы бағыттағы пікірлерді қарап шығатыным. Кейде пікірталастарға қатысатыным бар. Көзімнің жеткені – «ұлттық», «ұлтшылдық» деген ұғым, оның ішінде «қазақ ұлтшылдығы» деген сөзді орыстілді саясаттанушылардың көпшілігі әлі күнге дейін керісінше қолданады. Ең қызығы, ұлтшылдардан қауіп күтеді.

Мен саяси-қоғамдық жұмысқа 1988 жылдан бастап араластым. 1991 жылдан Азаматтық «Азат» қозғалысы» төрағасының орынбасары болдым. 2005 жылдан бері республикалық «Ұлт тағдыры» қозғалысының төрағасымын. Әрине, тәуелсіздік үшін күрестің алдыңғы шебінде қазақ ұлтының өкілдері болды. Бірақ көпшілік біле бермейтін болуы керек, ұлтшыл «Азаттың» Қызылорда облыстық бөліміндегі Байқоңыр аймағының мүшелерінің дені орыстар болатын. Ал 1991 жылы «кеңес өкіметін жаңа тұрпатпен сақтап қалуымыз керек пе?» деген одақтық референдум жүргізілгенде, ешқандай «Референдум өткізудің қажеті жоқ, бізге толық тәуелсіздік керек» деген жалғыз ұйым Қазақстанның социал-демократиялық партиясы (Сергей Дуванов, Евгений Жовтис, т.т.) болды. Мен акталудан аулақпын. Бірақ қазақ ұлтшылдығын дәлелсіз, негізсіз қаралауға жол беруге болмайды.

Jas qazaq: Әлгілердің «әсіреултшыл» деп көрсеткен тізімінде сіз де бар екенсіз. Не бүлдіріп қойдыңыз? Мәселен, өз ұлттың сүю, салт-дәстүрін, тілін қорғау ұлтшылдық болып санала ма?

Д.Көшім: Мен ештеңе бүлдіре қойған жоқ сияқтымын. Алайда олар «ұлттық мемлекет» деген сөзді басқаша қабылдайды. Сондықтан оқырмандарға да басқаша түсіндіреді. Әлемдегі елдердің 99 пайызы – ұлттық негіздегі мемлекеттер. Оның ішінде демократияның атасы болып табылатын Франция, Германия,

Италия, Ұлыбритания, т.т. Егер қоғамның даму сатысына көз жүгіртсе болсақ, барлық ұлттар рулық кезеңді бастарынан өткізіп, бірте-бірте тайпалық кезеңге өткен. Тағы біршама ғасырлардан соң экономикалық, әлеуметтік жағдай әлсіз тайпалардың біріге отырып, тайпалық одақ құруына алып келді. Тайпалық одақтар дами келе бір тілде сөйлейтін, бір аумақта тұратын халық деңгейіне жетті. Қоғамдық дамудың тағы бір сатысында өздерінің әліпбиін анықтап, мәдениетін, дінін біртектілікке алып келген халық – ұлт деңгейіне көтерілді. Ал ұлт шамасы жеткен уақытта, өздерінің мемлекеттерін жариялайды. Біз де Алланың арқасында, ата-бабаларымыздың ерлігі мен данышпандығының нәтижесінде мемлекет болдық. Сол кезеңге сай, бұл мемлекет – Қазақ хандығы деп аталды. Қазір бодандықтың бұғауын бұзып, қан мен тердің арқасында Қазақ мемлекетін қайта тіріттік. Тағдырдың жазуымен қазақ жеріне табан тіреп қалған барлық ұлт өкілдері осы шындықты білуі шарт. Ұлттық мемлекет тек қазақ ұлтына жеңілдік жасап, оларды біздің елдің басқа азаматтарынан, ұлт өкілдерінен жоғары қоймайды. Қазақстан азаматтарының саяси-азаматтық, әлеуметтік құқықтары бірдей. Бірақ бұл жердің қазақ халқынікі, мемлекеттің – қазақ халқының негізіндегі ел, мемлекеттік тілдің қазақ тілі екендігі мойындалуы керек. Франция – француз ұлтының, Германия – неміс ұлтының, Жапония – жапон ұлтының мемлекеті сияқты, Қазақ елі де – қазақтардың мемлекеті.

Екіншіден, қазақ ұлтшылдығының позитивті екендігін біле отырып, негативті етіп көрсетуі – бұрынғы Ресей империясы, содан соң кеңес жүйесі кезіндегі сұмпаиы саясаттың көрінісі. Бұл жердегі басты аяқай – қазақ тілінің мәселесі. Шындап келгенде, бұл тілдік түйткіл, ұлттық не ұлтаралық мәселе емес (*орыс тілді қауым дегенде, оның ішіне миллиондаған қазақтар кіреді. Ал қазақ тілді қауымның ішінде жүз мыңдаған басқа ұлт өкілдері жүр.*). Олар әлі күнге дейін «Бізді түсіну үшін біздің тілімізді үйреніңдер, ал сендерді түсіну үшін біз сендердің тілдеріңді үйренуге тиіс емеспіз» деген ой-пікірмен жүрген сияқты. Бұл – метрополияның ұлы державалық саясаты қалыптастырған психологияның әлі күнге дейін жойылмай келе жатқан жегі ауруы. Осы жерде мынадай бір мысал келтіре кеткім келеді: «Қазақ тілі – өте қиын тіл. Біз оны үйрене алмаймыз» деп қабақтарын тыржытып кеткен менің бір таныстарым Шотландияға тұрақтап, бір жылдың ішінде ең қиын тілдердің бірі болып саналатын шотланд тілін үйреніп алды. Әңгіме тілді үйренуде емес, өздеріне бұрын бағынышты болған ұлттың тілін үйренуді өз дәрежесіне сай емес деп қабылдайтын психологияда жатыр.

Сұхбаттасқан
Жарас КЕМЕЛЖАН

Алматы қаласы
Шаңырақ-2 ықшамауданы
Д.Жарқынбаев көшесі

Econometr

Экономиканың сипаты сан қырлы. Бұл теңіректе сөз қозғала қалса, айналып келіп көмірсутегі көздеріне кеп тіреледі. Шикізатқа күні қарағандар оның барына шүкір дейді. Дым жоқ болса қайтер еді? Адамның өзін алмастыра бастаған озық технологияның ауылы бұларға тым алыс. Бірер күн бұрын терістік көршіміздегі жоғары лауазымды тұлға орынбасары осынау ащы шындықты айтамын деп сынға ұшырады. Ресей үкіметі басшысының орынбасары Максим Акимов мұндай сынды ауыр қабылдайтын кейбір жерлестерінің ашу-ызасын туғызатындай не айтты дейсіз ғой. Ол өз елінің еңбек өнімділігі жағынан әлемдегі алдыңғы қатарлы мемлекеттерден

Мұндай жағдайда әлемдік базарда сұранысқа ие өнімнің өндірісін ақсатпай, өзге салаларды жандандырудан басқа амал жоқ. Талай дағдарысты көрген сарапшы атаулының пікірі осыған кеп саяды. Міне, сондықтан біздің үкіметке мұнай мен газдың әлеуетін пайдалану көкейкесті міндет боп тұр. Әділін айтқан жөн, Канат Бозымбаевтың энергетика министрлігіне, Алик Айдарбаевтың алдымен «Самұрық-Қазынаға», содан кейін «ҚазМұнайГаз» ұлттық компаниясына келуімен орасан зор шаруа атқарылды. Қашаған кеніші іске қосылған соң «қара алтын» өндірісі 90 млн тоннаға жетті. Ең басты жетістік бұл емес. Еліміз жыл сайын көктем мен күзде қайталанатын «бензин безгегінен», ең маңыздысы — терістік көршіге жанармай тәуелділігінен құтылды. Мұны БАҚ пен қоғамдық пікірде әлі күнге дейін лайықты

берген. Егер осы жоба іске асса, онда орыс мұнайы толтырылған құбыр қазақ даласы арқылы өтеді. М.Досмұхамбетов осыған орай еліміздің транзит ақысын алатынын мәлімдеді. Сонымен қатар Өзбекстан аумағы арқылы елімізде өндірілген «көгілдір отынды» тасымалдау жобасы да іске асырылып келеді. Құзырлы министрліктің мәліметінше, былтырғы желтоқсаннан бастап Шымкент-

Газли құбыр желісі арқылы сынақ ретінде тәулігіне 2-2,5 млн текше метр газ тасымалдау қолға алынды. Атап өткен жөн, газ экспорты жолға қойылғалы еліміздің энергетикалық әлеуеті арта түсті. Әсіресе, Қытайға жеткізілетін «көгілдір отынның» көбеюі қазынаға түсетін табыс көлемін ұлғайтты. Ең соңғы дерек бойынша, өткен жылы шығыстағы көршіге 5 млрд 800 млн текше метр газ сатылды. Бұған қоса, Ресей, Әзірбайжан, Қырғызстан, Өзбекстан, Украина

ҚАРА МАЙ ТАУСЫЛМАСЫН!

100 жылға артта қалып қойғанын хабарлады. М.Акимовке жүгінсек, өнеркәсіпке робот келуі тиіс. Өйткені адам еңбегі жылдамдық пен дәлдікке келгенде құлтемірге жол беріп қойды. Есе жібергені сонша, 2025 жылға қарай өзінің бизнес процестегі табиғатын өзгерткісі келмейтін компаниялардың көбі жұмысын тоқтатады. Сондықтан ресейлік шоң шенеунік әлгі бір ғасырлық қашықтықты қысқарту үшін цифрландыруды жеделдетуге шақырды.

Цифрландыру ісі бізде кең канат жая қойған жоқ. Әйтсе де, өгіз аянмен болса да, ілгері жылжып келеді. Ал санкция салқыны екі өкпесінен қысып, заманауи технология мен шетелдік тікелей инвестициядан қағылған Ресейде бұл мәселе енді сөз бола бастады. Мәскеуден келген

бағасын ала алмай жүрген ірі жеңіс деп бағалаған жөн. Соның арқасында тұтынушы отандық жанармайға қарқ болып қалды. Артық өнімді қырғыз бен өзбекке сату жайы пысықталуда. Бұл аптада күнгейдегі көршінің елімізден 7 млн тоннаға дейін «қара алтын» алуға ниет білдіргені мәлім болды. Мұның 2 миллионы құрылысы басталып, екі жылдан аяқталуы тиіс Жызак мұнай өңдеу зауытына жөнелтіледі. Ал 5 млн тонна шикізатпен жарым-жартылай қамтамасыз

және Швейцария секілді көптеген елдерге де газ экспорты іске асырылуда. Жалпы, 2018 жылы «көгілдір отын» саудасынан түскен қаржы 2 млрд долларға жуықтады. Қалай дегенмен де, кейде әділетсіз бәсекеге ұласып кететін шикізат саудасынан гөрі дайын өнім өндірісі тиімді екені соңғы жылдары айқын сезілуде. Осы тұрғыдан алғанда, жанармай сықылды газ бен мұнай өнімдері өндірісінің өрісін кеңейту — кезек күттірмейтін міндет. Бұл бағытта табысты кадам жасалды да. Жуырда «ҚазМұнайГаз» компаниясы ресейлік «Лукойлмен» елімізде 100 мың тонна жағармай шығаратын кәсіпорын салу жөнінде уағдаластыққа қол жеткізді. Бұл зауыт өнімнің 700 түрін түрлі атаумен өндірімекші. Айта кеткен жөн, отандық тұтынушы әзірге шеттен сатып әкелінетін жағармайды пайдалануға мәжбүр. Экономиканың өзге салаларын дамытуға бағытталған бағдарламалар жүзеге асырылып, қыруар қаржы бөлінгеніне қарамастан, мұнай мен газ әлі күнге дейін бюджеттің негізгі кіріс көзі. Мұндай жағдайда қара майға айрықша мән беріп, оның өміршендігін тілеу он тиімді жол екені әмбеге аян. Осы аптада Америкада іскер топтардың өкілдерімен кездескен энергетика министрі Канат Бозымбаев елімізде жана кеніштерді барлау нәтижесінде көмірсутегі қорының кәзіргіден әлдеқайда көп екені анықталғанын жария етті.

Срайыл СМАЙЫЛ,
иолушы

конактардың біздегі халыққа қызмет көрсету жүйесіне қатты таң қалғанын өз көзімізбен көргенбіз. Бұл елдің билігінде реформашыл либералдар мен кертартпа консерваторлар арасындағы көрінбейтін соғыс соңғы жылдары өршіп кетті. Оның үстіне бірыңғай экономикалық кеңістіктегі одақтасымыздың Батыспен ымырасыз текетіресі экономиканы әртараптандыруға (диверсификация) мүмкіндік бермей тұр. Кесірі одақтағы көршілеріне тиді.

етіліп отырған Бұқара мен Ферғанадағы қара май өндейтін кәсіпорындарға жеткізіледі. Мұнай кәзірдің өзінде өзбек еліне барып жатыр. Бұл жетіде сенаторлар алдында сөз сөйлеген энергетика министрінің орынбасары Махамбет Досмұхамбетов өткен жылы Өзбекстанға 260 мың тонна «қара алтын» жөнелтілгенін хабарлады. Терістік көршіміздің де өзбек базарына шикізат жіберуге мүдделі екені белгілі. Ресей компаниялары Жызактағы зауытты 3 млн тонна мұнаймен қамтамасыз етуге уәде

Серпін

Өмір сүруге жайлы орта қалыптастыруды өмірдің өзі талап етіп отыр. Бұл туралы Мемлекет басшысы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауында жақсы айтты.

ЖҰРТҚА КЕРЕГІ ЖАЙЛЫ ОРТА

Елбасы: «Жайлылық дегеніміз — ең алдымен, тұрғын үйдің қолжетімділігі, ауланың әдемілігі мен қауіпсіздігі, тіршілікке және жұмыс істеуге қолайлы елді мекеннің және сапалы инфрақұрылымның болуы. Бірінші. Сапалы әрі қолжетімді тұрғын үй», — деді. Шын мәнінде жария етілген басты идея — әлеуметтік мәселелерді шешуге негізделген. Бұл халықтың әл-ауқатын жақсарту, тұрғындардың табысы мен тұрмыс деңгейін арттыру болып табылады. Осы орайда жергілікті

шешу үшін 30 млрд теңге бөлінетіні белгілі болды. Оның ішінде Астана қаласының шетіндегі Ақмола облысына қарасты ауылдардың инфрақұрылымы үшін — 15 млрд теңге, Алматы қаласының маңындағы Алматы облысына қарасты ауылдардың инфрақұрылымына — 10 млрд теңге, Шымкенттің шетіндегі ауылдарға 5 млрд теңге бөлінеді. Ал Елордада жалпы сомасы 22 млрд теңгені құрайтын 13 жоба (*білім, спорт, инженерлік желі*) таңдалып алынды. Осы соманың 7,5 млрд теңгесі биыл бөлінеді екен. Еліміз бойынша қаншалықты қарқынды жұмыстар жүргізіліп жатқанын осыдан-ақ байқауға болады.

Ел дамуына ерекше назар аударыла бастаған тұста, әрбір маңызды бастама жұрттың көңілінен шығып отыр. Бұл ретте, Үкіметте тұрғындарға берілетін әлеуметтік көмектің шарттары қайта қарастырылып жатыр. Елбасының

Әкімдерге жергілікті бюджет есебінше жеңілдетілген ипотека бойынша алғашқы жарнаны ішінара субсидиялау мәселесін пысықтауды тапсырамын.

Мұндай тұрғын үй сертификаттарын беру біліктілігі жоғары педагогтер, медицина қызметкерлері, полицейлер және өңірге қажетті басқа да мамандар үшін ипотеканың қолжетімділігін арттырады.

Сондай-ақ, халықтың әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтары үшін ірі қалаларда жадамалы тұрғын үй құрылысын ұлғайту қажет.

(Елбасының Қазақстан халқына арнаған «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауынан)

әкімдермен қатар құзырлы орындардың басшылары да нақты іспен шұғылдана бастады. Айталық, қазір аймақтарда көпбалалы отбасылардың тізімі жасалып, тиісті көмек көрсетілуде. Төрт және одан да көп баласы бар, бірақ тұрмысы қиын шаңырақтардың әлеуметтік жағдайлары зерттелуде. Әлеуметтік жағынан қорғалмаған, баспанаға зәру отбасыларының да жеке тізімі жасалып, үй алу мақсатында банктен төмен пайызбен несие алу қарастырылуда.

Күні кеше ірі қалалардың шетіндегі ауылдардың мәселесін

алға қойып отырған басты міндеті — әлеуметтік мәселелерді шешу.

Еділ МАМЫТБЕКОВ,
Сенат депутаты

Дабыл

Осы аптада Парламент Мәжілісінің отырысында депутат Владислав Косарев мақта, жүн, тері экспортын тоқтату туралы ұсыныс жасады.

ӨҢДЕУ ӨНДІРІСІНЕ ДЕН ҚОЯТЫН КЕЗ КЕЛДІ!

Оның айтуынша, салалық министрліктің бағдарламасы жеңіл өнеркәсіпті өркендетуге бағытталмаған. «2019-2021 жылдарға арналған бюджетте бұл мақсатқа қарастырылған қаржы өте аз. Соған қарағанда, отандық өндірісті дамытуға ниет жоқ. Ал жергілікті атқару органдары бұл мәселеге, тіпті де көңіл аудармайды», — дейді Владислав Косарев.

ХАЛЫҚ ҚАЛАУЛЫСЫ КЕЛТІРГЕН ДЕРЕКТЕР:

2018 жылы жеңіл өнеркәсіпте тіркелген кәсіпорын саны

1650

Жұмыс істеп тұрғандар

989

ОНЫҢ ІШІНДЕ:

IPI –
12
ОРТАША –
28
ШАҒЫН –
949

ӨНДІРІС КӨЛЕМІ

2015 жылы – **71,5 млн теңге**
2016 жылы – **79,4 млн теңге**
2017 жылы – **96,7 млн теңге**

Бір кәсіпорынға шаққанда өндірілген өнім көлемі
100 мың теңгеден аз.

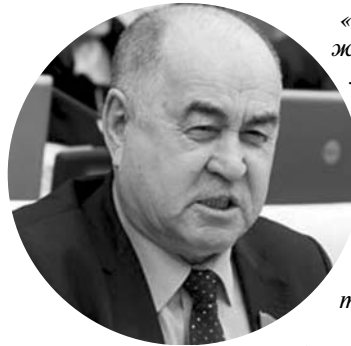
ЖҰМЫС ІСТЕП ТҰРҒАН КӘСІПОРЫНДАРДЫ ЖАҒҒЫРТУ, ЖАҢА ӨНДІРІС ОРЫНДАРЫН ҚҰРУ ҮШІН БӨЛІНЕТІН ҚАРЖЫ:

2019 жылы	2020 жылы	2021 жылы
4,1 МЛРД ТЕҢГЕ	3,6 МЛРД ТЕҢГЕ	3,3 МЛРД ТЕҢГЕ

ШИКІЗАТ БАҒАСЫ:

Бір келі жүн	150 теңге
Бір келі макулатура	3 теңге

Владислав КОСАРЕВ, Мәжіліс депутаты:

«Әрине, мұндай бағаға қарап, ешкім де шикізат жинауға қызықпайды. Жүнмен қораны қытаймыз, макулатура қоқысқа тасталады. Ал тері жергілікті, сондай-ақ орталық ведомстволардың назарынан тыс қалған. Ұрлық жолмен шетелге шығарылады. Жүн өндейтін кәсіпорындар өз аймағында алынған жүннің 10-12 пайызын ғана игереді. Кезінде ел мақтаншына айналған бизнестің жүнді қой мен қаракөлдін өсіп-өнуін ешкім бақылап жатқан жоқ. Құстың мамығы мен қауырсынын, ешкінің түбіті мен түйенің жүнін жинау ұмыт болды.

Біздің ойымызша, алдағы бір-екі жылда қалалар мен аудан орталықтарында өнеркәсіп артельдерін, үй еңбегі фабрикаларын ашып, оларға жүн, мақта, қауырсын, мамық, тері шикізатын сатып алуды міндеттеу керек. Тоқыма өндірісін, жүн мен тері өңдеуді жолға қою қажет. Жеңіл өнеркәсіптегі өндірісті ұлғайту біздің адамдардың әл-ауқатын арттыруға ықпалын тигізеді. Жұрт жұмыспен қамтылады әрі табысы артады. Ең бастысы, отандық шикізат базасын қалпына келтіріп, тұрғындардың тұтыну тауарларына деген сұранысын өтеуге қол жеткізер едік. Сонда біз импортқа тәуелділіктен арыламыз».

5

www.jasqazaq.kz

2019 жыл – Жастар жылы болып жарияланды. Енді қыз-жігіттерді қандай жаңалық күтіп тұр? Баспана, әлеуметтік мәселе қандай ігі бастама қолға алынады? Осындай сұрақтармен «Жас Отан» жастар қанаты Атырау облыстық филиалының төрағасы Ринат Филажевті әңгімеге тарттық.

ЖАСТАРҒА САЛЫНҒАН ИНВЕСТИЦИЯ

Жас qazaq: Ринат мырза, Жастар жылы жаңалыққа толы болмақ. Жас буынға жаңа міндет, жауапкершілік жүктелетін де кезең. Аймақта Жастар жылынан нендей жаңалық күтеміз?

Р.Филажев: Жастар жылында осы қауымының әл-ауқаты бірден жақсарып кетеді деу артық болар. Дегенмен, мүмкіндігінше әлеуметтік жағынан осал топтағы жастарға қолдау болғанын қалаймыз. Биыл өз ісін енді бастаған жастарға бастапқы екі-үш жылда салықтан босатылса, бизнесіне кепілдіксіз несие берілсе деген ұсыныс бар. Себебі көпшілігі салық төлеп, кепілдік қоямын деп жүргенде, енді қолға алып жатқан кәсібін жандандыра алмай қалады.

Ал екінші бір үлкен мәселе – жас отбасылардың ажырасуы. Бұған сананы тұрмыс билеген уақытта, баспана, жұмыссыздық мәселелерінің басты себеп болып жатқаны анық. Сол себепті, келер жылы арнайы мекемелермен меморандум арқылы жұмыс өтілінсіз жұмысқа қабылдау мүмкіндігі қарастырылса, бұл да бір зор тарапынан қолдау болар еді.

Жас qazaq: Біздіңше, атаулы жылда «Қазақстан 2020: болашаққа жол» мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі даму тұжырымдамасы басты бағдаршам болуы тиіс. Аталмыш тұжырымдаманың негізгі бағыттарының қатарында жастарды азаматтық және патриоттық тұрғыдан өзін-өзі жетілдіруін ынталандыру мәселесі бар. Осы ретте, жастардың азаматтық позициясын қалыптастыру бойынша нендей жобалар қолға алынып жатыр?

Р.Филажев: Біздің мақсатымыз – патриотизм мен азаматтық жауапкершіліктің ерекше рухы бар кемел ұрпақ қалыптастыру. «Жас Отанның» облыстық филиалы «Жас саясаттанушылар» мектебін ашты. Ондағы мақсатымыз – жастарды саяси сауаттандыру.

Қазіргі таңда жастардың көбі әлеуметтік желілердегі алыпқашпа әңгімелерге сеніп, бос дабыраға еріп жатады. Сондықтан, жер-жерлерде осындай мектептер ашылса деген ұсыныс бар. Себебі мұнда білікті саясаткерлер, саяси жаңалықтарды

Әр орталықта кем дегенде 10 үйірме мен секциялардың (сурет салу, бисермен тігу, шахмат, каратэ, домбыра, тоқыма, үстел теннисі, ағылшын тілі, жас эколог, оригами, менталды арифметика және т.б.) жұмыстары ұйымдастырылуда. Орталықта кемі 600 қатысушы бос уақытын тиімді өткізуге мүмкіндік алуда.

Күні бүгін орталықтарда 4000-нан астам қатысушы бар. Облыстық жастар саясаты мәселелері басқармасы қала сыртындағы ауылдық округтерден аула клубтарын ашып, қатарын көбейту жоспарланып отырғанын мәлімдеді.

Жас qazaq: Мемлекеттік саясаттың негізгі бағыты – жастарды жұмыспен қамту. Бұл мәселе біз сөз етіп отырған тұжырымдамала да кеңінен қамтылған. Ендеше, жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейін төмендету бойынша жұмыс барысына тоқталсаңыз?

Р.Филажев: Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Кез келген ел өз келешегін болашақ ұрпағымен байланыстырады» деген сөзі бар. Сондықтан, жастар қоғамның бір бөлігі ретінде мемлекетке маңызды рөл атқарады. Әсіресе, жастарды жұмыспен қамту ісі басты назардағы мәселе екені белгілі. Осы проблеманы жою үшін елімізде «Дипломмен – ауылға», «Бизнестің жол картасы», «Жұмыспен қамту – 2020» бағдарламалары қолға алынып, еліміздің әр өңірінде жүзеге асырылуда.

Жыл басталғалы бері жұмыспен қамту орталықтарына он мыңнан астам жас хабарласқан. Өткен жылы «Енбек» нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың

2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы аясында барлығы 12 498 жасқа әлеуметтік қолдау түрі көрсетіліп, оның 58,4 пайызы тұрақты жұмыспен қамтылды. Жастар тәжірибесіне 1186 жас түлек жолданып, олар қала, аудандық әкімшілікке қарасты мемлекеттік органдарда, «Атырау жарық» АҚ-на, «Бек и Ко», «Олжа», «Атырау Констракшн Сервисес» акционерлік қоғамдары мен «Болашақ Атырау», «Казкомсервис», «Жылыойгаз», «Құлсарыгаз» жауапкершілігі шектеулі серіктестіктеріне жұмысқа жіберілді. Жастардың басым көпшілігі мұғалім, экономист, психолог, әлеуметтік қызметкер, тәрбиеші есепші, зангер, техник, энергетик, іс-жүргізуші, программист, агроном, медбике, лаборант мамандықтары бойынша жұмысқа орналасты.

Сонымен қатар көптеген жеке кәсіпкерлік нысандары мен «Қайнар», «Мұхаммед Әли», «Мұрат», «Азат», «Нұр», «Бекжан», «Сәтжан» шаруа қожалықтарына әлеуметтік жұмыстар ұйымдастырылды.

Мектептерде де жұмыспен қамту орталықтары, жастар ресурстық орталығы қызметкерлерімен, сонымен қатар мамандық иелерімен кездесу және «Жастарға кенес» атты әр бағытта кенес беру қызмет тұрақты түрде көрсетілуде. Әр жыл сайын мекемелер мен түрлі компаниялардың қатысуымен жұмыспен қамту жәрмеңкесін өткізуге дәстүрге айналған. Ел болашағы – жастарды жұмыспен қамту ісі басқарманың күн тәртібінен түскен емес.

Жастар жылына орай Атырау облысы жастарының аудандардағы күндерін өткізу де жоспарлануда. Жастарға салынған инвестиция – болашаққа салынған кепіл. Сондықтан, жас буынды жан-жақты қолдау бағытындағы шаралар жалғаса береді.

**Сұхбаттасқан
Баян ЖАНУЗАҚОВА,
Атырау облысы**

Жастардың дәстүрлі құндылықтары – білім мен мансап білім беру жүйесінің еңбек нарығына айқын бейімделуді, анықталған қажеттіліктер мен технологиялық жаңалықтарды ескере отырып, білім беру мен кәсіптік даярлау жүйесінің экономикалық, әлеуметтік және кәсіпкерлік болмысқа сәйкестігін қамтамасыз етуді назарға ала отырып, қайта қаралуға тиіс. Жастар арасында ғылымның мәртебесін арттыру және оларды инновациялық жобаларды өзірлеуге тарту жастар саясатының негізгі бағыттарының біріне айналуы қажет.

(«Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасынан)

жүзеге асырылуда. Бағдарламамен екі жылда 236 жас отбасы жеке пәтерге ие болған. Мәселен, «Нұрлы жер» бағдарламасы бойынша өткен жылы 4725 пәтер үлестірілді. Оның ішінде 1400 пәтер 7-ден 13 млн теңге көлемінде жеңілдетілген несиемен кезекте тұрғандарға берілді. «7-20-25» бағдарламасы аясында Алматы қаласында 2 мың өтініш қабылданған. Бұл Қазақстан бойынша келіп түскен өтініштің 4-тен 1-ін құрайды. Қазіргі уақытта олардың жартысы мақұлданды. Жалпы, 3 жылда 10 мыңнан астам отбасы баспаналы болды.

Оның ішінде 1356 пәтер қалалық тұрғын үй қорынан бөлінген. 8 мыңнан астам пәтер жеңілдетілген несие бойынша берілді. Пәтер алғандардың 40%-ға жуығы әлеуметтік аз қамтылғандар. Яғни 2375 пәтер көпбалалы және жалғызбасты отбасыларға, 564-і мүмкіндігі шектеулі жандарға, 345-і жетім балаларға, 165 пәтер зейнеткерлер мен ардагерлерге берілді. Олардың қатарында жастар ұмыт қалған жок. 500-ден астам пәтерді Алатау және Наурызбай аудандарында пайдалануға беру күтілуде.

мәдени және саламатты демалысын ұйымдастыру және белсенді жастарды демеу. Бұл туралы «Жас Отан» жастар қанаты Алматы қалалық филиалының төрағасы Мәди Ахметов былай дейді: «Қыз-жігіттердің қалаға шоғырлануы олардың әлеуметтік жағдайын назардан тыс қалдырмауды талап етеді. Осы жерде Елбасының тапсырмасымен Алматы қаласында 2017 жылы – Жастар жылы болып жарияланып, осының аясында ауқымды іс-шара атқарылды. Соның бірі – қала жастарын қолдауға бағытталған «Алматы жастары – 2020» арнайы жол картасын атап өтпеске болмайды. Бірінші кезекте қолға алынғаны – сапалы білім. 93 мың жас – басқа өңірден келген. Осы оқу жылына еліміз бойынша бөлінген білім гранттарының 40 пайызы Алматы қаласына тиесілі болған. 65 мыңға жуық студент білім алып жатқан 81 колледж бар. 95 жатақханада 31 мың студент тұрса, әлеуметтік сауалнама негізінде қосымша 27 мың студенттің жатақханаға мұқтаж екені анықталды. Осы ретте, 10 мың орынға арналған 21 жаңа жатақхананың құрылысы үшін қалалық әкімдік Медеу, Алатау, Әуезов аудандарынан 7,65 гектарды қамтитын 11 жер телімін пайдалануға берді. 2020 жылдың соңына дейін 21 мың орынға арналған 40 жатақхана құрылысын аяқтау көзделген».

Жастар жетекшісі: «Екінші мәселе – жастарды жұмыспен қамту. 2018 жылдың қорытындысы бойынша «Халықты жұмыспен қамту орталығы» арқылы 10 мыңға жуық жас жұмысқа орналасты», – дей келе, жұмыспен қамту оңтайлы шешіліп жатқанын жеткізді.

Мәдідің айтуынша, қалада жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі төмендеген. Айталық, бытыр 29 жастар жобасы іске асырылса, оның 50 пайыз бюджеті жастарды жұмыспен қамтуға бағытталған. Олардың қатарына «Self-Made», «Жасыл ел», «Жас кәсіпкер», «Дүйсенбілік спорт» жобасын жатқызуға болады.

Жыл сайын «Мобильді жұмыспен қамту орталығы» жобасы барлық ауданның өзін-өзі қамтитын жастар көп шоғырланатын орындар – базар, мешіт маңында, Теміржол және автокөлік вокзалында іске асырылып келеді. Осы жоба бойынша 8 ауқымды акция өткізіліп, оған 16 мың жас қатысты. Тұжырымдамала демографиялық мәселеге баса көңіл бөлінген. Осыған байланысты жас отбасыларды қолдау аясында жастардың баспана мәселесін реттеу мақсатында жастарға жеңілдетілген механизм арқылы тұрғын үй алу бойынша «Алматы жастары» бағдарламасы

Барлығы 1276 отбасыға осындай пәтер алу үшін 12 млрд теңге қажет.

Ал жастар ұйымдарымен бірлесе жұмыс істеу нақты бастамаға айналды. Мәдени және саламатты демалыс ұйымдастыру да жедел қолға алынды. Мысалы, бұрынғы трамвай паркінің орнына «Depo Evolution Park» лофт орталығының І кезегі пайдалануға берілді. 1300 шаршы метр аумақ пен 5 қабатты ғимаратта жастарға қызмет ету аймағы, коворкинг орталық, 5 шеберхана, еріктілер корпусы жұмыс істейді. Орталық жастар ұйымдарына жүйелі түрде жұмыс жасауға әрі жиі бас қосуға мүмкіндік туғызды.

Осындай орталықтар қалаға ат басын тіреген жастар көп Наурызбай және Алатау аудандарында да ашылған. Ауыл жастарының мегаполиске бейімдеу мақсатында түрлі құқықтық көмек, мемлекеттік бағдарламаларды түсіндіру жұмыстарымен қатар, компьютерлік сауаттылық, дизайнерлік шеберлік, ағылшын тілін оқыту жұмыстары тегін жүргізіледі.

Белсенді жастарды қолдау мақсатында қалада 45 жастар ұйымы және «Еріктілер лигасы» белсенді еріктілердің бірлестігі жұмыс істейді. 200-ден астам студенттік орталық «G39» ұйымымен бірлесе қызмет етуде. Барлық қызмет – жастардың білім алуы, жоғары оқу орындарындағы білім сапасы, жемқорлықпен күрес, спортпен шұғылдану, бос уақытты тиімді пайдалану мәселелері бойынша шаралар «Еріктілер лигасы», G38 клубы, «Студенттер альянсы» және «Жас Отан» жастар қанаты, «Жастар үні», «Жайдарман» сияқты белгілі ұйымдармен бірлесе атқарылады.

Қазіргі жастардың проблемалары көп. Соған орай «NURINTECH» республикалық жастар инновациялық жобалар байқауы ұйымдастырылып, цифрлы технологияларды және олардың мүмкіндіктерін дамыту, жастардың деңгейін цифрлық ортаға белсенді тарту мақсатында «Digital Nation» жастар жобасын жүзеге асыру үстінде.

Тұжырымда жас қазақстандықтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту, жастардың білім алуы және кәсіптік өсуі, олардың қоғамның әлеуметтік-экономикалық өміріне қатысуын ұлғайту Мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасын іске асыру нәтижесіне айналуға тиістігі атап көрсетілген. Осы бағытта Алматы жастарымен бірлесе отырып, қыруар жұмыс жүргізілетін болады.

Жолдасбек ДУАНАБАЙ

www.jasqazaq.kz

ÖLKE

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Әлемдік мәдениет, руханият пен әлемдік геосаяси үдеріс елімізге ықпалын тигізбей қоймайды. Сондықтан, біз дүниежүзілік өркениетке ілесу, жеткен жетістігімізді жалғастыру үшін бір серпілістен өтуіміз қажет. Ол – рухани серпіліс, сананың жаңғыруы, діни орнықтылық. Осы тұрғыдан келгенде, Алматы облысында түрлі дінді ұстанушылар қатар өмір сүргенімен, олардың арасында түсініспеушілік орын алмағаны белгілі. Мұның сыры неде? Осы және басқа да сұрақтарға жауап іздеп Алматы облыстық дін істер басқармасының басшысы Рахмет Есдәулетовты сөзге тарттық.

Жас qazaq: Рахмет Разбекұлы, әңгімемізді аймақтағы діни ахуалымен танысудан бастасaq, татулықтың тірегі неде?

Рахмет Есдәулетов: Әрине, кең даламыз кашаннан сан түрлі діннің өркендеген мекені саналады. Оны басқа халықтар емес, біздің ата-бабаларымыз әлемнің шар тарабына билік еткен тұста, сол кездегі орта, өмір, жағдайға қарай түрлі себеп-салдарға орай қабылдаған. Ол даламызда күн шалған күмбездер мен тас бетіндегі тарихымыз арқылы сыр шертіп жүр. Алайда сондай наным-сенімді үлгі еткен бабаларымыз ақыры өзінің болмысына, жан-дүниесіне, ішкі сезіміне, басқа да саяси, қоғамдық жауапкершілігі негізінде Ислам дінін өзінің мәңгілік ұстанымы етті. Мұны айтып отырған себепім, атамекенімізде сан түрлі дін өркен жайғанымен тарихымызда осыған дейін діндер қайшылығы орын алған жоқ. Бұл әлемге мәлім ақиқат. Бүгінгі күнде сол ұлы қасиетті істі ары қарай жалғастырып келеміз. Ата занымызда жазылғандай, еліміз құқықтық, зайырлы мемлекет болғанымен діни наным-сенімге тосқауыл болған жоқ. Тіпті еліміздегі этностардың да діни ұстанымына құрметпен қарап келеді. Соның ішінде Жетісу жұртының да ауызбіршілігі басым.

Қазіргі таңда Алматы облысы еліміздегі 18 конфессияның 12-і қоныстанған көпконфессиялы аймаққа жатады. Сонымен қатар елімізде 3700-ден астам діни субъект жұмыс атқарса, оның 594 діни бірлестігі мен филиалы облысымызда жұмыс істейді. Атап айтар болсақ, ислам – 438, православ – 52, рим-католик – 11, протестанттық – 96 санасы бар. Дін бірлестіктердің жұмысын 1133 дін қызметкері атқаралды.

ҚМДБ-ның Алматы облысы бойынша филиалдарында жұмыс атқаратын 518 имамның арасында 421 бас имам, 75 наиб имам, 14 ұстаз, 8 азаншы бар. Облыстағы имамдардың 132-і жоғары білімді, 70-і медресе бітірген, 249-ы құрстан өткен және 67-і орта білімді имам санатында.

Христиандық және дәстүрлі емес діни бағыттарында жұмыс істейтін 294 діни

Рахмет Есдәулетов: Бүгінгі таңда Алматы облыстық дін басқармасы тарапынан екі бағыт бойынша жұмыс атқарылуда. Біріншіден, облыстағы діни

ахуалға сапалы талдау, зерделеу жұмыстары және кешенді ақпараттық-түсіндіру шараларын тиімді үйлестіру жұмысы қолға алынса, екіншіден, деструктивті ағымдарды ұстанушы азаматтарды оналту, қоғамға қайта бейімдеу жұмыстары жалғасуда. Жергілікті тұрғындар арасында ақпараттық-түсіндіру жұмысы тұрақты жүргізіледі. Сондай-ақ білімі мен біліктілігі жоғары теологтар шақырылып, әр түрлі форматта өткізіліп жатқан шаралардың нәтижесінде жұртшылықтың діни сауатты артып, ортада оң көзқарас қалыптасып келеді. Жүргізілген ақпараттық-түсіндіру

орталығы» ашылды. Орталықта теологтар, эксперт-дінтанушылар, психологтар және социологтар тұрақты түрде мақсатты, әлеуметтік оналту жұмыстарын жүргізуде. Жұмыс барысы деструктивті діни ағымдар қызметінен зардап шеккендерге, радикалды идеялар мен сенімді ұстанушылармен тікелей жұмыс жасайтын мамандарға көмек көрсету. Қазіргі таңда сәләфизм ағымындағы тұлғалардың психологиялық портреті жасалды. Діни экстремизм мен терроризмнің таралуына қарсы іс-әрекет саласында үлкен практикалық тәжірибе жинап, әдістемелік материалдар дайындап, деструктивті діни ағымдардан жапа шеккен азаматтарға психологиялық көмек көрсетіледі. Сонымен қатар радикалды діни ұйымдар мен ағымдардың ықпалына түскен азаматтардың, олардың отбасы мүшелерінің деструкция деңгейін анықтау бойынша психо-коррекциялық зерттеулер жасалды.

Облыста тіркелген «Сәләфизм» ағымының мүшелерін оналту және ақпараттық-түсіндіру жұмыстары жүргізіліп, нәтижесінде ұстанушылар өз көзқарасынан қайтып,

ДІНИ ТҰРАҚТЫЛЫҚ – ӨРКЕНИЕТ КЕПІЛІ

Қазақстан рухани құндылықтарына бейімделді. Және де «Табиги жамағаты» діни экстремистік ұйымының 21 мүшесімен әңгімелесу барысында 16 азамат өз ұстанымынан қайтты. «Сәләфизм» бағытындағы көшбасшылар деп танылған 17 азаматтың арасынан 4 адам еліміздің дәстүрлі рухани құндылықтарына бейімделу үстінде. Оналту жұмысының тиімділігі, уақыт пен қаржыны үнемдеу мақсатында Алматы қаласында «Алматы өңірі бойынша секторын» ашып, ол жерде 5 теолог маман қызмет атқаруда және түзеу мекемелеріндегі діни жағдайды онтайландыру мақсатында арнайы инспектор-теолог Қапшағай қаласы Заречный ауылына жұмыс бабымен бекітілді.

Жас qazaq: Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласына орай «Рухани керуен» жобасын қолға алып, біраз нәтижеге жеткендеріңізді ел мақтанышымен айтып жүр. Осы жобаның дін саласындағы мәселелерді, этностар арасындағы ауызбіршілікті нығайтуға қандай септігі тіті?

Рахмет Есдәулетов: Елбасы мақаласының тіні, өзегі еліміз ұстанған бағыттың айқындығын көрсетеді. Осының бәрі сананың ашық, зерденің жүйрік, ақылдың серпек болуын талап ететін шарттан құралған. «Рухани керуен» жобасы осы талаптардың үдесінен шығу үшін барын салды. Жоба аясында деструктивті діни ағымдарға бой ұрған азаматтармен жеке оналту жұмысы жүргізіліп, нәтижесінде біраз азамат өз райынан қайтып, дәстүрлі Ханафи мәзһабына өтті. Діни себептермен екпе, қан құюдан бас тартқан азаматтармен ақпараттық-түсіндіру жұмыстары негізінде жақсы нәтижелерге қол жеткіздік

Сонымен қатар осы жылы «Ғиبراتы қазына» атты телевизиялық рухани кештер жобасы басталды. Ол Қазақстан халқының дәстүрлі рухани мәдениетін елімізде ілгерілету, рухани құндылықтарды жаңғырту және халықтың ұлттық санасын ояту арқылы теріс пиғылды діни ағымдарға қарсы тұруды, салт-дәстүр, мәдениетімізді көздің қарашығындай сақтау және тағылымы мол тарихымызды кастерлеудің қажеттілігін танытуды мақсат етеді.

Әр кезеңді, он жылдықты не ширек ғасырды, жүз жылды алғанның өзінде идеологиялық құндылық өзгеріп отырады. Әр жыл сайын өзгеруі де мүмкін. Еліміз өте интенсивді, жылдам дамып келе жатқан мемлекет болғаннан кейін идеологиясы да, онда істелінген жұмыстар да жүріп жатқан процестерге ілесу үшін кейде өзінің бағыт-бағдарын анықтап, айқындап, жанарып отырады. Біздің ұлттық идеологиямыздың негізгі бөлшегі қалыптасқан. Соны жүзеге асыру үшін әр жылдары түрлі қажеттіліктер болады. «Рухани жаңғыру» да осындай қажеттіліктен туындады. Ал ол бағдарламаның жүзеге асуына «Рухани керуен» жобасы әлі де өз үлесін қоса беретін болады.

Жас qazaq: Ланкестік белсенді аймақтардан оралған азаматтармен де жүйелі жұмыс істеліп жатыр деп естіген едік?

Рахмет Есдәулетов: Облыста Сирия мемлекетінен 11 азамат пен азаматша қайтып

оралды. Оның ішінде 4 әйел, 2 ер-азамат, араларында 5 бала бар. Қазіргі таңда орталық мамандарының араласуымен барлығының әлеуметтік-психологиялық паспорты жасалды. Қайтып оралған 1 азаматша Қылмыстық кодекстің 233-1-бабы 1-бөлігі, 233-5-бабы 4-бөлігі бойынша Қызылорда қаласындағы түзету мекемесінде бір жыл жазасын өтеп шықты. Ал 2 азамат радикалдық идеологиядан бас тартып, толықтай дәстүрлі ислами құндылықтарға бейімделді. Сириядағы қарулы қактығыстардан қайтарылған отбасылардың барлығымен сұхбат жүргізіліп, олардың балалары мен жұбайларына арнайы психологиялық көмек көрсетіліп, оларды қоғамға бейімдеу жұмыстары жалғасуда. Оналту жұмыстарының барысында 4 отбасының әлеуметтік жағдайының төмендігі анықталып, орталық мамандарының ұйымдастыруымен және Карасай ауданының ҚМДБ филиалының (*meuimtin*) қолдауымен материалдық көмек көрсетілуде. Әлеуметтік-бейімдеу жұмыстары бойынша «Нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы» аясында «Жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар» мекемесімен бірлесіп, тізімдегі адамдарды жұмысқа орналастыру жұмысы үнемі жүргізілуде.

Жас qazaq: Исламның төрт құбыласын тең қылып тұрған төрт мәзһаб ішіндегі қарға тамырлы қазақтың жүрегі мен табиғатына, салт-дәстүрі мен әдеп-ғұрпына жақыны әрі жалпақ даланы желіп өткен бабаларымыздың ықылым заманда-ақ таңдағаны имам Ағзам Әбу Ханифа мәзһабы. Әлем мұсылмандарының жартысынан астамы неге осы мәзһабты ұстанады? Себебі не?

Рахмет Есдәулетов: Бірлік пен ынтымақ – адамзат баласы үшін құнды қазына. Исламдағы бір мәзһабқа болудың артықшылығы,

халық біртұтас, ынтымағы мен бірлігі күшті, ұйымшыл болады. Орталық Азия мен Қазақстанда қанша ғасырлардан бері діни алауыздықтың болмауы, жұрттың ұрыс-керіс, дау-жанжалдан іргесін аулақ салуының да бірден-бір сыры осында. Әйтпесе өз мақсаты мен мүддесін іске асыру үшін аянып қалмайтын түрлі сенім өкілдерінің тасадан тас атып жүргені де жасырын емес. Сондықтан бірауыздан үн қатып, бірлесе отырып, бір мәзһабқа тізе қосып алға жылжысақ, ешкімнің бізге тісі бата қоймасы анық. Өйткені құлшылық амалдарының бір болуы жат пиғылдың тууына жол бермейді.

Жас qazaq: Ислам діні сан ғасырлардан бері мемлекеттің тірегі ретінде ақыл мен парасаттың, озық ғылым мен ұлы өркениеттің, мәдениет пен татулықтың діни қызметін атқарып келеді. Бұдан былайда солай бола береді. Ендеше, бір мақсатқа ұмтылудың артықшылығы неде деп ойлайсыз?

Рахмет Есдәулетов: Ата-бабаларымыз таңдаған ұлы жол қай кезде де елді бірлік пен ынтымаққа шықырып, тәрбие мен өнегеге бастады. Салтымызға сіңіп, дәстүрімізге айналды. Қыз ұзату, шілдехана, тұсаукесер, сүндет той, келін түсіру, баланы қырқынан шығару секілді салтымыздың қай-қайсысы да мұсылмандық таныммен әдемі үйлесуде. «Үлкенге құрмет, кішіге ізет», «Ата тұрып үл сөйлегеннен без», ана тұрып қыз сөйлегеннен без», «Ерте тұрған әйелдің бір ісі артық, ерте тұрған еркектің ырысы артық» сынды тәрбиелік мақалдардың көпшілігі мұсылмандық этикамен тығыз астасып жатыр. Сондықтан ұлт тәрбиесінің мәйегі болған дініміз алдағы уақытта да осы жүрісінен жанылмақ емес. Баршамыз мақтаныш тұтқан кешегі өткен Һибаутулла әт Тарази, Хусам ад дин әс Сығнаки және басқа да Сығнақ пен Кердер ғалымдары, Тараз бен Отырар ғұламалары, берісі Абай, Шәкәрім, Мәшһүр Жүсіп т.б. – бәрі де фикһта Ханафи мәзһабын, ақидада (*senimde*) Матуриди мектебін ұстанған. Сондықтан о бастан сунниттік екеніміз, іс-амалда Ханафи мәзһабы мен сенімде Матуриди жолын таңдауымыз ұлт ретінде ұйысып, мемлекет ретінде дамуымызға тың серпін берген. Ендеше, бүгінгі күні ұсақ-түйекті таласқа айналдырмай, дінде де ата-бабамыз салып кеткен сара жолды ұстануымыз аса маңызды.

Жас qazaq: Әлем адам баласы үшін сынақ алаңы екені белгілі. Сондықтан өзара келісіммен, ортақ мәмілемен өмір сүру әркім үшін маңызды. Әсіресе діни басқа, ұлты бөлек, жандармен ауызбіршілікті тең ұстанудың маңызы зор. Осы бағытты мығым ұстаудың дұрыс жолы қайсы?

Рахмет Есдәулетов: Рас, еліміз әлем жұртшылығына тұрақтылықтың, тыныштықтың, бейбітшіліктің үлгісіндей болып отырғаны жасырын емес. Бұны айтуға тиіспіз. Себебі жақсылықты үстемелей түсу үшін ұдайы тілге тиек ету керек-ақ. Ал тағдырдың айдауымен өткен ғасырдың 40-жылдарының ішінде келіп, қоныстанған ұлттар мен ұлыстарға қазақ халқының құрметпен қарап, қолынан келген көмегін бергені бүгінгі ұрпаққа үлгі болуы тиіс. Сонда ғана көпұлтты, көпдінді қазақ елі өркендей түседі. Өйткені, жасаған жақсылықтың өтеуі бұл өмірде оралатынын жақсы білеміз. Сол жағынан алғанда, Астанада өтетін Әлемдік және дәстүрлі діндер жетекшілерінің съезі көп мәселенің шешілуіне ықпал етеді.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың ұсынысымен үш жылда бір рет өтетін алқалы жиын жер шарын мекендеген барша халыққа үлгі. Тыныштық пен тұрақтылықтың, бейбітшілік пен татулықтың, береке мен бірліктің тұғыры болған еліміздің ғибаратты өмірі ұзақ, ел басындағы азаматтар мен дін басындағы ғалымдардың көздегені әділет пен адалдық болсын деген тілек. Осындай ізгі ой мен тілек бір жүйеге тоқайласқанда діни басқа, ұлты бөлек жандармен ауызбіршілікте өмір сүруге болады.

Сұхбаттасқан Қажет АНДАС,
Алматы облысы

қызметкердің 67-і православтық, 29-і рим-католиктік, 195-і протестанттық бағытты ұстанады. Білім деңгейі бойынша 46 жоғары білімді, 39 орта білімді, 209 құрстан өткен. Өткен жылдың басында 15 миссионер тіркеуден өтсе, биыл олардың саны 22-ге дейін өсті. Оның 18-і рим-католик және 4 протестанттық бағытында қызмет атқарып келген Польша, Испания, Италия, Словакия, Литва, Оңтүстік Корея азаматтары. Тексеріс нәтижесі бойынша аймақ тұрғындарының 32,8 пайызы өзін діндар адам қатарына қосады.

Жас qazaq: Дін соңғы жылдары қоғам мен мемлекет өміріндегі маңызды факторға айналғандығы мәлім. Діншілдіктің өсу қарқыны рухани, адамгершілік құндылықтарды бұрмалауға, ескірген діни қағидаларды таратуға ықпалын күшейтіп жатқандығы да жасырын емес. Осы келенсіздікті жүйелеу үшін облыста қандай жұмыс атқарылып жатыр?

зерттеу барысында облыс аумағында дәстүрден тыс діни ағымдарға (*сәләфизм, елуіншілер, Ехоба куәгерлері*) қызығушылық тынытып жүрген қолданушылар анықталып, бірлестіктер, топтар, видеоарналар, мессенджерлер және сайттар зерттеліп, бірқатарына шектеу қойылды. «Kazdream Technologies» аналитикалық интернет-картасы арқылы облыс аумағының дін ахуалына кері әсер ететін насихаттаудың географиялық шығу тегі анықталды.

Жас qazaq: Деструктивті ағым ұстанушылармен қандай жұмыстар жүргізілуде?

Рахмет Есдәулетов: Қазақстан Халқы ассамблеясының 25-сессиясында Елбасы деструктивті ағым ұстанушыларға оналту орталықтарын ашу жөнінде тапсырма берді. Осыған орай, облыс әкімі Аманжол Баталовтың қолдауымен облыстық дін істері басқармасының жанынан басқа өңірлерде теңдесі жоқ «Діни экстремизм құрбандары мен деструктивті ағым ұстанушыларын оналту

Радикалды бағыттағы сәләфизмнің жетегінде кеткен Ержанның (есімі өзгертіліп салынды) жазасын өтеп жатқанына биыл екінші жыл. Терроризмді насихаттағаны үшін алты жылға бас бостандығынан айырылған азамат ақиқатты интернеттен іздеп, бүгінде оңбай қателескеніне өкініп отыр. Жас жігіт жүрек түкпіріндегі сырын оқырманмен бөлісуді жөн көрді.

АТА-ӘЖЕМ БҰҒАН ШЫДАЙ АЛМАС ЕДІ...

Жұмақты уәде ететін Дарын Мүбәров сияқтылар талай адамның өміріне балта шапты. Қаншама қазақ баласы Ауғанстан, Пәкістан, Сирия жерінде көз жұмып, қаншама ана зар жылап қалды», — деп әңгімесін бастаған Ержаннан өзі туралы көбірек білуге тырыстық.

Ержан — Ресейде туған. «Бастауыш сыныпты да сол жақта оқыдым. Ата-анам әжептәуір жұмыста болды. Қазақстан тәуелсіздік алған алғашқы жылдары Атыраудың Құрманғазы ауданына қарасты Сүйіндік ауылына көшіп келдік. Сөйтіп, ата-әжемнің бауырында өстім. Жалғыз ғана

алдым. Бұл 2017 жыл болатын. Осылайша, экстремистік бағыттағы видеоларды таратып, насихаттағаным үшін істі болып отырған жайым бар» деген Ержан қазір көп нәрсеге өкінетінін қайталай берді.

АДАСТЫРУШЫЛАРДЫҢ АРАНЫ АШЫЛҒАН

«Шынын айту керек, дін мәселесінде жүгінетіндей, белгілі бір ортам болған жоқ. Достарым бар. Бірақ олар діннен алыс адамдар еді. Сондықтан да діни мәселеде көп жағдайда Назратулланың, Дарынның пәтуаларына жүгіндім. Ақыры адастым. Бұған қоса, Тимур Мурсараевтың жиһад туралы өлеңдерін де тыңдап жүрдім. «10 мың

діни ұстанымы салт-дәстүрімен, тарихымен байланысып жатады. Имам Ағзам Әбу Ханифаның жолы дәстүрлі қазақ қоғамының қайнар көзі. Мысалға, қазақта құданы құрметтеп, қойдың басын тартып жатады. Мұның шариғатқа ешқандай қайшылығы жоқ. Марқұмның садақасын беру де тіріні тәубеге келтіретін жағдай. Яғни дәстүрлі қазақ қоғамының діні мен ділі, дәстүрі бір-бірімен біте қайнасып жатыр. Біз осыны түсінуге және қабылдауға тиіспіз», — дейді кейіпкеріміз.

Сөз соңында біз Ержаннан оның арман-мақсаты туралы сұрадық. «Мамандығым — электрик. Жеті жылдай осы салада жұмыс істедім. Осы салада дамығым келеді. Қазір түрмеде отырып, ағылшын тілін үйреніп жатырмын. Әжептәуір еркін сөйлейтін деңгейге жетіп қалдым. Ағылшын тілінен сабақ беретін ұстаздан кітап алып тұрамын. Осылайша, мүмкіндігімше тіл үйренудемін» деген Ержан оқырмандарға өзегін өртеп

Атырау облысының бас имамы Батыржан Мансұров кісі қайтыс болған кезде үйіндегі қоштасу түнінің «күзеттің» форматын өзгертуді ұсынды. Имамның пікірінше, қазіргі таңда соңғы сапар ысырапқа айналып барады.

АҚТЫҚ САПАРДЫҢ САУАЛЫ

Jas qazaq: Дүниеден өткен кісіні өз үйінде «күзету» қайдан шыққан, оның шариғаттағы және дәстүрлі негізі қандай?

Б.Мансұров: Бұрынырақта ата-бабаларымыз қайтқан кісіге жеке киіз үй тігіп, оның сүйегін онашада күзеткен. Марқұмды екі күн күзетудің екі себебі болған.

Біріншіден, «Ажал адамға айтып келмейді». Яғни адам баласы «бүгін яки ертең өлім келеді» деп, еш уақытта ажалға дайын отыра алмайды. Мысалға, отбасында адам қайтыс болған кезде, ол әулет жайлауда отыруы мүмкін. Қазақтың бұрынғы тұрмысына үнілер болсақ, мұндай жағдайда кісінің ұл-қызы, туыс-бауыры алыс ауылдарда тұрды. Ол кезде бүгінгідей автокөлік, ұялы телефон, интернет байланысы жоқ еді. Осы себепті халқымыз мәйітті бір күн, кейде екі күн күттіретін болған. Яғни бірінші себебі — жер қашықтығы.

Екіншіден, табиғат жағдайын назарға алуымыз керек. Мысалы, қатты қара суық түсіп, қар қалын болса, жердің тоны жібімеген кезде қабірді қазып, орын дайындау біршама қиындық тудыратыны белгілі. Мұндай жағдайда да мәйітті күттіретін болған.

Jas qazaq: Ал мәйітті неліктен күзетеді?

Б.Мансұров: Кезінде халқымыз мәйітке мал тиіп кетпесін, сүйек жатқан үйге мысық, ит кіріп кетпесін деген мақсатта марқұмның сүйегіне зиян келтірмеу үшін күзеткен. Бұл іске марқұмның тікелей жақын туысы қатысқан.

Jas qazaq: Бүгінгі күнде үйдегі соңғы түн қалай өтіп жатыр?

Б.Мансұров: Қазіргі кезде кісінің қайтқаны жөнінде қаралы хабар әрі кетсе, екі-үш сағатта ел-жұртқа — бауырлары мен туған-туыстарына тарайды. Себебі әлеуметтік желі, интернет, телефон байланысы бар. Хабар тарағаннан кейін біз мәйітті бір бөлмеге қоямыз. Бірақ күзетпейміз. Неге? Себебі «келетін адам көп» деген желеумен жұрт біткен марқұм үшін жайылған мейрамханадағы дастарханға кетеді. Мәйіт жайына қалады. Немесе сүйекті үйдің келесі бөлмесіне қойып, келген кісілерге дастархан жаюмен әлек болып кетеді. Қазір бұл жоралғының «күзет» деген аты ғана сақталып қалды. Заты тойға айналып кетті. Біз күзет деп келіп, ас ішеміз, одан қалды жарысып тілек айтамыз? Бұл түсініксіз құбылыс.

Асылында, мәйіттің қасында ет жақын туыстары қалса, жетіп жатыр. Қалғандары көңіл білдіріп келсін, ас-ішу міндет емес. Қазақта «Қаралы үйде қазан қайнағасын» деген сөз бар. Біз болсақ, қайғыдан қара жамылған үйге тамақ астырамыз, гүлдендіріп, түрленген мәзірде дастархан жайдырамыз. Мұның барлығы қайғы шегіп отырған отбасы үшін ысырап. Біз керісінше ол отбасының әлеуметтік жағдайына ауыртпалық салып жатқанымызды неге ойламаймыз? Шариғи тұрғыдан қарағанда, қаралы шаңырақ ас әзірлеуге міндетті емес. Көңіл білдіруге келген адам дастарханда ұзағынан отырып, ас ішуге де міндетті емес. Қаралы үй жақын адамын жоғалтып отыр. Біз оның қайғыруына, марқұмды жоктауына да мүмкіндік бермейді екенбіз.

Jas qazaq: Сонда қайтқан кісінің үйінен ас ішу дұрыс болмағаны ғой!

Б.Мансұров: Әрине, сүйек жер қойнына тапсырылмай жатып, ол үйде ас желінуі дұрыс емес. Айталық, біз күзет деп барып жүрген үйде қайтқан кісі жер қойнына тапсырылмай тұрып Құран оқылмайды. Енді өзіңіз логикалық тұрғыдан ойлап көріңіз, қасиетті Құран аяттары оқылмайды тағам жеуге бола ма? Марқұмға қайсысы керек? Құран ба, ас па? Міне, сондықтан, қайғылы үйге ауыртпалық салудан сақтанғанымыз жөн.

Кезінде халқымыздың тұрмысында күзет мұқтаждыктан туындаған еді. Ал қазір ғылым мен техника, экономика дамыған жағдайда мәйітті үш күн күттіріп, мейрамханада дастархан жаю дұрыс емес. Бізге күзеттің форматын өзгерту керек. Марқұмды жақын туыстары бір күн күзетіп, қалғандары көңіл білдіріп шықса, екінші күні мәйітті кебіндеп, жер қойнына тапсыруға асығуымыз қажет. Жаназа намазы оқылып, марқұм жер қойнына тапсырылғаннан кейін, алыстан келген қонақтар мен топырақ салғандарға көршінің үйінде не басқа жерде азын-аулақ дастархан жайып, құрмет көрсетуге рұқсат. Бұл жерде де аста-төк дастархан жайып, артық ысырап жасаудан сақтануымыз керек.

Баян ЖАНҰЗАҚОВА,
Атырау облысы

ӨЗЕГІН ЕКІНШІ РТЕЙДІ

қарындасым бар» деп, көзіне жас алған жігіт алыста қалған балалық шағын сағына отырып еске алды.

«Кішкене күнімде өленді көп оқитынмын. Мұхтар Шахановтың, Фариза Оңғарсынованың шығармаларын іздеп жүріп, жата-жаста оқыдым. Балалық та болар, келешекте ақын болуды, том-том кітап жазуды армандадым. Бірақ өмірімнің бір сәтте тас-талқаны шыққанына әлі де сене алар емеспін» деген Ержан біраз үнсіздіктен кейін, дін жолына қалай бет бұрғаны туралы айтып берді.

«ІЛІМДІ YOUTUBE-ТАН ІЗДЕДІМ»

«Қарабатанға жұмысқа тұрдым. Дінге деген қызығушылығым да осы кезде пайда болды. Компания Ресеймен маман алмасып отыратын. Бірде Сібірге зауыт салуға бардық. Компания жұмысшыларға жеке қонақүй жалдап беретін. Қонақүйдегілерге бар жағдай жасалған. Әр бөлмеде кітап сөресі болатын. Сол кітаптардың ішінде Інжіл кітабы да тұратын. Кол боста сөредегі кітаптарды алып оқитынмын. Иса пайғамбар туралы да алғаш рет Інжілден оқып білдім. Кітаптың әсері болса керек, елге оралғаннан кейін де Иса пайғамбар туралы айналамдағыларға айта бастадым. Сол кезде таныстарым Исаның христиан дінін таратушы пайғамбар екендігін, мұсылмандардың соңғы пайғамбары Мұхаммед (с.ғ.с) екендігін айтып түсіндіре бастады. Сөйтіп, жергілікті мешітке барып жүрдім. Діни кітаптар алып оқи бастадым. Кейін қызығушылығым кітаптан гөрі, интернетке ауа бастады. Youtube-тан діни бағыттағы видео іздей бастадым. Дарын Мүбәровтың, Назратулла, Діلمұраттың түрлі тақырыптағы уағызын тыңдай бастадым. Олар негізінен ауған жеріндегі тәліптер туралы айтатын. Көбіне тәліптер мен америкалық солдаттар арасындағы соғыс туралы видеоны іздейтін болдым. Себебі жоғарыда атаған идеологтар тәліптердің қасиетті соғыс, жәннат жолында күресіп жатқандығын айтатын. Видеолардың мені еліте бастағаны сонша, кейін осындай видеоконтентті «ВКонтакте» желісіндегі жеке парақшама жүктеп

адам жиналып, Иерусалимді басып аламыз» деген бағыттағы өлеңдері қару алып, соғысуға шақыратын. Сөйтіп, мен тәліптер қозғалысын ашық қолдай бастадым. Қару асынып, сол «қасиетті» жолда кеткім келді. Өйткені, Дарын бастаған уағызшылардың насихатында «тәліптер өзінің жерін қорғап жүр, жұмаққа апаратын қасиетті соғыс» деп айтылатын. Осындай адасудың соңы үлкен өкінішке алып келіп отыр.

Шынында, тауқымет түрмеге түскен адамның басына ғана келмейді. Ол тұтас отбасын құртып жібереді. Көп жағдайда баласының қайғысына көңілге алмаған әкелер ішкілікке салынады. Аналар төсек тартып, ауырып қалады. Бала-шағаның жанары мөлдіреп, тірідей жетім қалады. Мұның сыртында моральдық, психологиялық қыспақ тағы бар. Әйел үйде қалады. Өмір болған соң, осындай ауыр жағдайдан кейін келін мен ене сыйыспауы мүмкін. Енесі ұлының сотталғанын келіннен көруі ғажап емес. Міне, осындай жағдайлар шыны керек, талай үйдің шаңырағын ортасына түсіріп жатады.

Қазір шүкір, түрмеге ұстаздар жиі келіп тұрады. Көптеген сұрақтарымызға жауап береді. Бұған дейін өз басым «жиһад» дегенді көпірлермен міндетті түрде соғысу деп түсінген едім. Мұсылманның міндеті — соғысу еместігін енді білемін. Мұсылман елін қорғау жолында ғана атқа қонуы керек. Ал бейбіт күннің жиһад — бұл өз нәпісіммен күресу. Ілім алу. Рухани тұрғыда таза жүру.

Қазір бауырларымыздың көпшілігі Сирия соғысына кетіп жатыр. Шындығында, ол дұрыс емес. Сириядағы ДАИШ, Ауғанстандағы тәліптер болсын, мұның барлығының артында бизнес пен саясат жатыр» деген Ержан дінге бет бұрған адамдардың адасу себебін атады.

ҚАТЕЛЕСУДІҢ БАСЫ

Оның пікірінше, қателесудің басы «Өзім жинақтаймын. Керегін аламын» деген өзімшілдік пен білермендіктен басталады. «Негізінде, мұсылман бір мәзабты ұстануы керек. Асылында, мәзабтардың географиясы сақталуы тиіс. Ұлттың, қауымның

жатқан өкініші туралы жеткізіумді сұрады.

САҚТАНСАҢ, ҚОР БОЛМАЙСЫҢ

Ержан жастардың адасудан қалай сақтануы керектігін айтты. — Дінді үйренген кезде, асығыс шешім қабылдамау керек. Әр хадистің, аяттың түсінігі бар. Оны кезінде ғұламаларымыз жазып кеткен. Осындай тарихпен дәлелденген ғылыми еңбектерге көбірек назар аудару керек, — деді ол. — Екіншіден, үйренушінің ұстазы болуы керек. Үшіншіден, адам өзін жақсылыққа, жұмсақтыққа бейімдеуі керек. Біз қазір сәләфизмнің жетегінде жүргендердің бойынан қаталдықты, қатыгездікті көп байқаймыз. Ал шынайы мұсылманның жүзінен нұр төгіліп тұруы керек, — деді.

Одан ары жастарға «Құранда «Расында сендер білмесеңдер, білетіндерден сұрандар!» дейді. Сондықтан, қай нәрсені де білетін адамдардан, яғни мамандардан сұрау керек. Менің қателескен жерім осы болды. Мешітке барып, құлшылық жасағаныммен, имамдарға жүгінуді қажет деп таппайтынмын. Маған белгісіз жерде отырған Дарынның, Назратулланың уағызы тура, шынайы жол болып көрінетін. Сондықтан, дінге бет бұрған бауырларымды ілімді шынайы мамандардан алуға шақырамын. Яғни өзіміздің мүфтиятқа қарасты теолог, имам ұстаздардан сабақ алсаңыздар, тура жолдан таймайсыздар!» — деп сөзін қорытындылады.

P.S.

«Дәл қазіргі кезде екі баламның қалай өсіп жатқанын көре алмай отырғаным өкінемін. Анамның аялы алақанын ансаймын. Әйелімнің жас өмірін қор қылдым. Қызғалдақтай ғана қарындасымның ағасын сағына күтіп жүргенін де сеземін. Сол үшін анамнан бастап, отбасымнан, отандастарымнан кешірім сұраймын» — Бұл — адасқан, онысына өкінген азаматтың бізбен қоштасарда айтқан сөзі.

Жазып алған
Баян АТАЙМАНҚЫЗЫ

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

QAZAQSTAN

www.jasqazaq.kz

Мәжіліс депутаты Қуаныш Сұлтанов: «Қаратай Тұрысұлы біз Тәуелсіздік алған жылдарда осы ең алғашқы жана экономикалық жүйені, жана

бірінші сөйлеген қазақ — Төлеген Тәжібаев деген ағаң, — деді.

Тағы бір сәтте Қаракен: — БҰҰ-да бірінші сөйлеген қазақ Нұрсұлтан Назарбаев, — деді. — 1992 жылы Нұрсұлтан қазақ елінің, қазақ мемлекетінің атынан сөйледі. Қазақ деген ұлттың бар екенін БҰҰ-ның мінберінен танытты, — деп ағынан ақтарылған-ды.

құрылымды, мемлекеттік бағдарламалардың барлығын жасауға белсене қатысқан Нұрсұлтан Әбішұлының бірден-бір сенімді серігі болды, сүйенетін тірегі болды, сенетін тұлғасы болды» деп ағынан жарылғаны

Қызметтің бір шеті бір адамға бұйырса, ол өзін мемлекет және қоғам қайраткері деп білер еді. Ал, Қарекен «ұлық болсаң, кішік бол» деп ұсынылған қызметтердің барлығын жан-тәнімен атқарды. Егер бір маман

ҚАЗАҚТЫҢ ҚАРАТАЙЫ

бағаланып, бірнеше медальдармен, екі мәрте «Еңбек Қызыл Ту» орденімен және «Барыс» орденімен марапатталды.

«Жаксынын аты өлмейді, ғалымның хаты өлмейді» дегендей, бүгінде Геология және мұнай-газ істері институтына, мектеп-гимназияға, ірі қалалардағы көшелерге Қаратай Тұрысовтың есімі берілген. Бұған ешкімнің таласы жоқ, себебі Қаратай Тұрысовтың ұлт үшін атқарған еңбегі өлшеусіз. Қаратай Тұрысовтың жөні, орны бөлек. Ол туралы ешкім еш жерде орынсыз пікір айтқан емес. Бұл халық махаббаты, халық құрметі деп білемін!

Қаратай ағамыздың жарқын келбеті мен ерен еңбегін жоғары бағалаған еліміздің Президенті Н.Назарбаевтан бастап, белгілі қоғам қайраткерлері, халық акын, жазушыларының жүрекжарды лебіздері мен естеліктері жыл сайын бұқаралық ақпарат

сөзімізге дәлел болар деп ойлаймын.

Шын мәнінде, Қаратай Тұрысұлы өмірінің соңғы жылдарына дейін Парламент Мәжілісі қаржы және бюджет комитетінің төрағасы қызметін атқарып, еліміздегі қаржы мәселесін ретке келтіруге бар күш-жігерін жұмсаған-ды.

Бүгінде Егемен Қазақстанның абыройлы тұлғалары әлемдік мінберлерден жиі көрінеді. Бірақ сонау кеңестік қызыл империяның тұсында ООН-ның мінберінен сөйлеген қазақ біреу ғана болар. Ол — Қазақтың Қаратайы — Қаратай Тұрысов еді. Оны деректі фильмнен көрдік. СССР Жоғарғы кеңесінің депутаттарын басқарып барған Қарекен ол кезде Бүкілодақтық кәсіподақтардың орталық кеңесінің хатшысы әрі СССР Жоғарғы кеңесінің депутаты еді.

Біріккен Ұлттар Ұйымының 42-сессиясына қатысу үшін барған

Қарекен қызмет істеген кездегі толымды істерді, қол жеткен табыстарды санаса, бір нарға жүк боларлық істі атқарғанын анық көрер еді. «Ең бастысы — адам факторы мен оның әлеуметтік жағдайы. Біз не жасасак та тек адамдарға жақсы болу үшін жасауымыз керек» деп Қарекен халық алдындағы міндетін терең түсінді.

Иә, халық үшін атқарған қызметінің салмағын Қарекен — Қаратай Тұрысов санаған да, өлшеген де емес. Өйткені ұлты үшін қызмет ету — парыз. Бірақ халық жүгін көтерген жүк жеңіл болғанымен, ел аман, жұрт тынышта ұлы Нұрлан мен келіні Баянның қарақшылардың қорғасын оғынан мерт болуы жүрегін жұлып әкетті. «Не үшін? Құдайым-ау, біреудің ала жібін аттамап едім, кім көрінген алып жатқан тұста ештеңені жекешелендіріп әкетпедім, қиянатқа шыдамадым, не жаздым?!» — деген запыран сөзі әлі құлағымда тұр. 2002 жылдың 14 қарашасы қазақтың Қаратайының бойына жазылмас дерт әкелді. Қиналса Қарекен жалғыз қиналды, жыласа Қарекен жалғыз жылады. Жазылмас дертке ұшырады. Сырты бүтін, іші түтін еді.

...Кезекті жылдың бюджеті талқыланып жатқан. Үкімет пен Парламент Мәжілісінің арасындағы текетірес дәл осы кезеңде өзінің биік деңгейіне шарықтап шығады. Халық депутаттары қолындағы «тыққаныннан» бер дейді. Үкімет өгей шешелді «жок» дейді. Қалай болғанда да халықтың, оның ішінде ауылдың жағдайы депутаттарды көбірек мазалайды. Жолы, ауыз суы, мектебі, ауруханалары. Қарекен — Қаржы және бюджет комитетінің төрағасы. Ол кісі біз секілді жалпылай емес, цифрлармен нақтылай сөйлейді. Не керек, үкімет уәжге қарсы келе алмайды, қинала отырып, қосымша бес-алты миллиард табады. Сондай кезде біз екпіннен тоқтай алмай, өз сайлау округіміздің жыртығын жамауға тырысып, сұрап қаламыз. Осындайда Қарекен: «Енді Үкіметті қанша қуасандар да бір құмалақ та түспейді. Қойындар! Қоныштарына тығып әкелген ұсыныстарыңды рәсімдеп берулерің керек еді», — дейтін.

Бұған да тоқтамай, сұрақ қарша жауып, борандай борап жатады. Сондай сәттердің бірінде жұлып алардай Шераған — Шерхан Мұртазаның даусы қыр ете түседі.

— Мен есеп-қисапты көп білмеймін. Жүзден кейінгі сандардан соң шатасып қаламын. Мына Қаратай қазіргі цифрларды дұрыс деп отыр. Құмалақ шашпаса, ол Үкіметті неменеге қуа береміз. Сондықтан да осымен тоқтайық. Мен осы бюджетті қабылдауды ұсынамын. Қаратай осы цифрларды дұрыс деп отыр ғой. Егер қателесем, обалы Қаратайға! — деді. Осылай бюджет қабылданды да кетті.

«Қалжың — ең мықты адамның құралы» деген қанатты сөз бар. Қарекен — Қаратай Тұрысовтың жаны қалжыңға құмар еді. Өзімен қатарлас дос-жаранмен де, кіші інімен де еркін сөйлесіп, жиі өзілдесетін.

Қазақстан Парламенті Мәжілісінің бірінші шақырылымы жұмысын аяқтауға жақын. Желтоқсанның басы еді.

Төлеген Қуанышов та білім министрлігінің дәкей департамент басшысының орынтағына қонжиды. Үш бөлмелі үйдің кілтін алды. Енді көшу керек. Депутат болып жүргенде алған «Мерседесіне» екі-үш бумасы мен екі чехоланын тиіп жатады. Кешкі серуенге есік алдына Қаратай Тұрысов шығады.

Әуелі антарылып ұзақ қарап тұрады. Төлеген жүгіріп келіп: — Ассалаумағалейкум, Қаратай Тұрысович! — деп қолын ұсынады. — Молда бол, Төлеген. Тұқымың өскір, не істеп жатырсың? — Қареке, үш бөлмелі үй алып, көшіп бара жатырмын.

— Көш... Көш... Бірақ «Мерседеспен» көшкен қазақты бірінші рет көруім, — деп Қарекен темекісін «жеп», алқол тілеп қала береді.

Парламент Мәжілісінде ойда-жоқта тағы бір мәселе көтерілді. Оны бастаған — Аманкелді Айталы. Аманкелді ағам бірде: — Халқымыздың демографиялық өсуі өте қиын. Бәлен мың бойжеткен қыз бала шаңырақ құра алмайды, бала сүйе алмайды. Оны түзеудің бір-ақ жолы бар. Ол қос әйел алуды заңдастыру, — деп қойып қалды. Анталаған журналистер антарылған депутаттарға сан сұрақ қойып жатыр. Ақ шашты Қаратай ағам журналистерді айналып өтіп, шылымын будақтатып буфетке кірді. Журналистер сұрағынан құтылғанына мәз. Енді сораптап шай ішпек. Қасына келдім.

— Қареке, менің де журналистігім ұстап тұр. Тоқал алуға қалай қарайсыз? — дедім қапсыра құшақтап.

— Қарекен «шын ба, өтірік пе» дегендей маған тесіле қарады. Сонан соң: — Тоқал алайын десем, ерінем, — деп қысқа қайырды.

Қарекен қандайда бір қиын жағдайға, көңілсіз сәтке тап болса да ешқашан адам баласына ауыр сөз айтпайтын. Бар айтатыны «Тұқымың өскір!» дейтін. Осы тілегі барлығымыздың жанымызға жылы тиетін. Байқап қарасак, жеке адамнан бастап, бүкіл ұлттың өсіп-өркендеуі мен тамырының тереңге жайылуын аңғартатын ұлттық таңбаның бір түрі ғой. Қарекеннің осындай қазақшылықты бойына жинақтаған болмысына тәнті болатынбыз.

Қазақтың белгілі журналисі Сейдахмет Бердіқұлов кезінде мынадай өңгіме айтты еді. Қарекен Спорт және туризм министрі қызметін атқарып тұрғанда ауыр атлетика бойынша ауқымды халықаралық жарыс өтеді. Ауыр салмақтың зілтемірді көтеруге енді ыңғайлана берген спортшы қыздың қуығы сыр бере бастайды. Сонда ойынды тамашалап тұрған Қарекен: «Айнаа-лайын, айнаа-лайын, ештеңеге қарама! Зілтемірді көтере бер!» деп демеу білдіреді. Сол ойдада спортшы қыз ауыр салмақты көтеріп, жеңімпаз болады.

Қарекен қыздың қасына барып, құшақтап бетінен сүйіп, ризашылық танытады. Сонда Қарекеннің орнында басқа министр болғанда, мүмкін, қыздың көңіліне қірбін түсіретін сөздер айтып, намысына тиер ме еді?... Ал, Қарекеннен ондай мінез шықпайды. Керісінше, қиын кезде адамды демеп, қоллау білдіреді. Мұндай үзік детальдің өзі Қарекеннің адамдық болмысын, табиғатын кеңірек танытады.

Қарекеннің жоғарыда қазақы қалжыңға жаны құмар екендігін айтып өттік. Бірде мынадай жайт орын алды. Мәжіліс депутаттары кейде бір айлық көлемінде сыйақы алып жатады. Мұны ұйымдастыратын — Қарекен. Өйткені Үкіметпен тіл табыса әрі сөзін өткізе алатын Қарекен ғана еді. Қай мереке екені есімде жоқ, жүз пайыз сыйақы алдық.

Кешке Шерхан Мұртаза ағамыз шайға шақырған. Әдейі Қарекені өтініш айттым.

— Қареке, мына сыйақының 50 пайызы келінімізге беріледі, қалғаны жамбас қалтаға. Кешке келінімізге айтып қойманыз.

— Е, жәрәйді, тұқымың өскір.

... Кешке шайға отырдық. Шераға он шакты қонақ шақырған екен. Ас мәзірі енді басталған. Бір кезде Қарекен Шерағаның жұбайы Ақбілекке.

— Шерхан сыйақы әкеліп берді ме? — деді. — Иә, аға... — Ал, келін Уәлихан сыйақы әкелді ме? — Әкелді, аға. — Әжеттеуір ме? — Аға, санамадым. — Сана, қарағым. Біз жүз пайыз сыйақы алдық. Інім елу пайызын жамбас қалтаға тығып қалған болуы керек.

Сонан соң маған қарады да: — Келіннен нені жасыруға болмайтынын біліп қой. Сыйақыны! — деді.

Бәріміз қыран-топан күлкіге орандық та қалдық. Ағамыздың мені осылайша тұқыртып алуы кешіміздің әдемі өтуіне бастамашы болған сынайлы.

Қарекен осы кезде бізге: — Сендер осы білесіңдер ме, ей, — деді. — Нені, аға? — Мына жеңгелеріне бүгін айлық әкеліп берсем, танертең: — Қареке, ақша жоқ, — деп қарап отырады.

Міне, бұның барлығы Қазақтың Қаратайы — Қаратай Тұрысовтың 85 жылдығында айтылып жатқан, бірге қызмет еткен күндерден қалған естеліктердің бір парасы ғана. Бүгінде ағамыздың осындай қалжынын, күлкісін сағынамын. Ағамыздың будақтаған темекісінің түтінін сағынамын. Бірақ, амал не, өмір өз дегенімен жүріп жатыр. Қазақтың Қаратайы атанған ағамыздың нұры пейіште шалқып жатқанына мен кәміл сенемін! Өйткені өмірі таза, өзі таза, жүрегі таза қазақтың ірі тұлғасы, саяси тұлғасы еді! «Орнында бар оңалар» дегендей бүгінде балалары, немерелері ержетті. Үлкен, абыройлы қызметтерді атқарып жатыр.

Ағамыздың жары, тірегі болған Әскерқұл жеңгемізге мен ерекше ілтипат білдіріп, рақмет айтамын! Жыл сайын ағайын-туғандарды жинап, ағамызды еске алып тұрады. Дастарқан жайылады.

Қарекеннің есімі Тәуелсіз Қазақстан тарихында мәңгіге қатары сөзсіз. Кезінде жазушы, публицист Балғабек Қлыдербекұлы Қарекен жайында: «Кейде бедел қызметпен келіп, қызметпен кетеді. Ал, сен ертен кім болсан да өзіңе біткен адамшылық, арлығыңмен арамдыда ардақ тұлғасың», — деген-ді. Расында қаншама жақсы-жайсандар мақтаған Қарекен қандай Адам еді? Нағыз адам еді, қайраткер еді, абыз адам еді, аңыз адам еді, Абай айтқан «толық адам» еді!

Өз биігінде, өз күйінде көз жұмған Қазақтың Қаратайы

Әулихан КАЛИЖАНОВ, КР ҰҒА академия, филология ғылымдарының докторы, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері

құралдарында, түрлі жинақтарда жарияланып келеді.

Қайраткер Қаратай Тұрысовтың жалпы қызметтік тәжірибесі, ғалымдығы мен адамдық болмысына қатысты Елбасы Н.Назарбаев: «Қаратай Тұрысұлы өзінің кәсіби биік өресімен, ұйымдастырушылық тамаша талантымен, елім деген, жерім деген перзенттік жүрегімен, қоғамдық белсенділігімен елімізді еңселенткен ерлердің ортасынан ойып тұрып өз орнын иеленді, мемлекетіміздің мығымдануына іскер басшы ретінде де, экономист-ғалым ретінде де ерекше еңбек сіңірді. Оның халқымыздың қымбат қасиеттерін бойына сіңірген бай мінезі, жайсан жаны бір көрген кісіні өзіне құрмет тұтқызбай қоймайтын. Біз Қарекенді асыл адам, ардақты аға ретінде де бағалайтынбыз» деп жүрекжарды сөз айтты.

Ал, Қазақстанның халық жазушысы Ә.Кекілбаев: «Жанарып жатқан өскелең қауымымыздың егдесіне аға, жеткіншегіне ата болатындай абыройға ие болған, тарлан ғалым, ұлағатты ұстаз, төл тарихымыздың төріне шыға алған қабырғалы қайраткер Қаратай Тұрысұлы бір көргенде-ақ көзіне оттай басылып, көкірегіңде шырақ маздаатып жіберетін айрықша сүйкімді жан еді» десе; Қазақстанның халық акыны, поэзия патшайымы Фариза Оңғарсынова: «Баяғы кезде билер, батырлар, әр айтқан сөзі халықтың құлағына пайғамбардың сөзіндей кіретін ақсақалдар болған ғой. Осы біздің заманымыздың XX-XXI ғасырлардың тоғысында сондай кісілердің біреуі деп мен Қаратай Тұрысовты атар едім» деп Қарекеннің бойындағы асыл қасиеттерін, көркем мінез-болмысын ерекше атап өтеді.

делегацияның жетекшісі Қаратай Тұрысов не туралы сөйлеуі мүмкін?... Оның саяси астары бар, СССР халықтарының достығы, мызғымас бірлігі, экономикадағы ұлан-ғайыр жетістігі туралы паш етуді КПСС Орталық комитетінің жауапты қызметкерлері құлағына құйып, баяндамасының жазбаша нұсқасын бір көрсетіп алуды талап етеді.

Бұл СССР деген алып империяның өзегін күрт жеген, мемлекеттік шекараларға сызат түскен, санаға сәуле келген шак еді. 1986 жылы Алматыдағы жастардың желтоқсан көтерілісі ұлттың ұятын оятқан ірі саяси оқиға болды. Қазақ ұлтшылдығы туралы қаулы қабылданып, ол ұлттың намысына тиіп, халықтың басын біріктіруіне себепкер болды. Бір жағы Қаратай Тұрысовтың әлемге өшкере болған СССР саясатының жыртылған жамауын қиыстырып жіберуге жұмсалуды да аңғарылған. Бірақ Қаратайдың аты — Қаратай. Ол өз сөзін, өз өлшемімен жасайды. Әлемдегі бейбітшілік, ядролық қаруды шектеу, оны космосқа жібермеу, яғни жанталаса қарулануды доғару туралы болмақ. БҰҰ мінберінен Қарекен: «...Біздің бәрімізді ойландыратын басты сұрақ бар. Ол ертен Планетаның болашағы не болмақ? Адамзат көрген сансыз қырғын біздің санамыз бен ұятымызға сын» деп ғаламдық мәселені көтерген-ді.

Қаракеннің 70 жылдық мерейтойынан соң асханада екеуара өңгімелескенімізде: — Аға, СССР кезінде Біріккен Ұлттар Ұйымының мінберінен сөйлеген бірінші қазақ сіз екенсіз ғой?! — деп қолын қысқанмын.

— Жок, — деп күлді Қарекен. — Тарихқа да, адамға да қиянат жасауға болмайды. Біріккен Ұлттар Ұйымының мінберінен

Халқымыздың даңқты ұлы Бауыржан Момышұлының жан дүниесін, мінез, ақыл-парасат ерекшелігін бейнелеуге арналған белгілі жазушы Мамытбек Қалдыбайдың «Ұмытылмас кездесулер», «Атақ пен шатақ», екі кітаптан тұратын «Мен халқымның Бауыржанымын», «Мен қазақтың баласы» атты бес томдық шығармалар жинағы жарық көріп, талғампаз жұртшылық тарапынан жоғары баға алғаны белгілі. Бүгін танымал жазушы, үлгілі ұстаз, бауыржантанушы Мамытбек Қалдыбайды сексен жасқа толуымен құттықтап, оқырман назарына Баукең туралы соңғы кездері жазған естеліктерінен үзінді ұсынып отырмыз.

— Түсімде түлкінің терісін сатып алайын деп базарға бара жатырсың. Сені қызықтырып жүрген не нәрсе?
— Оны білмедім. Қазір ештеңеге де қызығып жүргем жоқ.
— Бұл үлкен қазынаға кездескісі келіп, соған асығып жүр-ау, деп ойладым.
— Ондай болса, канеки.
— Ойында ешнәрсе жоқ па?
«Түстің үш күндігі, үш айлығы, үш жылдығы бар» дейді. Әлбетте, үш жылдығы алыстау. Пенденің айтқаны болмайды ғой. Егер пенденің айтқаны болса, Алланы аузына алмас еді. Өзі ешнәрсені бітіре алмаған, арманы орындалмаған адамдар Алланы аузына алғыш. Жарайды, көлденен, былшыл сөзді қояйық. Бұл жалған дүниеде не болып жатыр?

— Танысымның баласы университет бітіріп, аудандық партия комитетінде нұсқаушы болып жүр еді. Машина апатынан қайтыс болыпты. Кеше әкесіне көңіл айттым.
— Баласы үйленген бе еді?
— Жок, алдағы қыруйек айында үйленбек екен.

— Ой, бейшера-ай, обал болған екен. Өте аянышты. Жастар өлгенше, сексеннен асқан шалдар өлмей ме?
— Шалдардың да өмір сүргісі келеді ғой.

— Дұрыс айтасын. Өлім кімге керек? Ешкімге де керек емес. Сен маған: «Шалдардың біреуі өзіңсін, неге өлмей отырсың?» — демексін ғой. Кеше үйіме келген туысым: «Журналист Мамытбек деген біреу Бауыржан өлем дегелі әлдеқашан. Құдайдың күдіреті, әлі тірі жүр. Қашан өледі деп газетке жазыпты», — дегенді айтты. Мен:

— Аттас адам бола береді. Менің Мамытбегім олай деп жазбайды, — дедім де қойдым. — Мен өлгенде ол: «Ө-ө-ө-ө-ө, баяғыда өлуін керек еді. Осы күнге дейін жұрттың бәрінің өбден мазасын алып біттің. Ө-ө-ө-ө-ө. Бүгін өлгенін, тіпті жақсы болды, ө-ө-ө-ө-ө, деп жылайды, — дедім.

Екеуіміз аха-ха-халап ұзақ күлдік. Менің көзімнен жас шығып, дем ала алмай қалдым. Әзер өзіме-өзім келіп:

— Өткен жылы «Оқжетпес» шипажайында демалған едім. Мектептегі бір оқушым кездесіп қалып, амандасу орнына:

— Ағай, сіз әлі тірісізсіз? — дегені.
— Аха-ха-ха. Қыз бала ма еді?
— Қыз бала. Күйеуге шығып, шипажайда дәрігер болып жүр екен.
— Сен не дейін?
— Тірімін, — дедім.
— Өлмейді екенсіз.

— Немене, ол сені өлтіре алмай жүр ме? Не үшін олай дейді? Оның сөзі не әзілі, не кегі бар адамның сөзі ғой.

— Ол жас. Жасы үлкендер өлуі керек деп ойлайтын болу керек.
— Қалай ақтасан да, қалай жақтасан да, ол — көргенсіз. Е, мейлі, менің «жастар өлмей, шалдар өлсін» дегенімнің негізі бар. Ол негіз: «Балаларым, немерелерім, шөберелерім алдында кетсем, олардың кайғы-қасіретін көрмесем», деген тілегі...

ТАБИҒАТ ЗАҢДЫЛЫҒЫН САҚТАУЫМЫЗ КЕРЕК

— Сен көршінің тауығын ұрлап, пісіріп жепсін ғой?
— Мен бе?
— Сен.
Мен күлдім.

— Күлгеніңе қарағанда рас-ау деймін.
— Рас.
— Мамытбек көршісінің тауығын ұрлап жепті дегенге, әй, білмеймін, адам сенсе де, Құдай сенбес. Халін қалай?

— Шүкіршілік, аға.
— Мен ес білген күнімнен өмірді зерттедім. Ғылымға негіздеген ешнәрсем жоқ. Еңбек жазайын деген де ойым болған емес. Өмір, табиғат заңдылығын, құбылыстар сырын өзімше түсінгім келді. Мысалы, он сегізге толған Еуропаның балалары ата-анасынан бөлек өмір сүреді.

Бұрынғы қазақтар да «он үште отау иесі» деп ұлдарын үйлендіргеннен кейін «мынау қойын, сиырын, жылқын, түйен, анау жайылымын, өз бетінше тіршілігінді жаса», — деп еншісін беріп, бөлек шығарған. Мұның тәрбиелік мәні үлкен.

Өле-өлгенше енші алыспай ата-анасымен бірге өмір сүрген қазақтарда бауырмалдық сезім басым болған. Еврейлер ержеткен, бойжеткен ұл-қызына: «Жинақ

кассасындағы ақшанды ал да, өз жолыңды өзің тап», — дейді.

— Бүгінгі қазақтардың көпшілігі балаларымен бірге тұрады. Мұны қалай түсінеміз?

— Бұл қоғамдық өзгеріске байланысты. Салыстырып, талдап, ой таразысына салсақ, ол оң өзгеріс емес. Ата-бабаларымыздың отау құрған ұл-қыздарына енші беріп, өз бетінше өмір сүр деп бөлек шығарғандары өте дұрыс. Бұл табиғат заңдылығы.

Адам баласының үлкен қателігі — табиғат заңдылығын мойындамағандығы. Егер адам баласы табиғат заңдылығын мойындаса, темір есігіміз болмас еді, жасымыз ең аз дегенде 110, одан ары 120 жасқа дейін ұзарар еді. Ол үшін табиғат заңдылығын сақтай білуіміз керек.

«ҚАМҚОР КӨҢІЛҢЕ РАХМЕТ»

— Ана қарт жазушымыздың халі қалай екен?

— Ешкім білмейді. Таныстарынан: «Үйіне барып тұрасыздар ма?» — десем, «көптен бері хабарласпалық» дейді. Қарттың хал-жағдайынан бейхабар олардың мұнысы дұрыс емес қой.

— Әрине, дұрыс емес. Қартайған жанды лактырып тастау — мейірімсіздік. Жақсы болсын, жаман болсын, қартайған адамға қамқорлық керек. Өйткені, оны көріп өскен жастар ойланады. Ол әсіресе балаларға үлкен үлгі. Олар:

— Ертең қартайғанда біздің де қоғамға керегіміз болады, бізге де осындай қамқорлық жасалады, — деп ойлайды.

Кеше добалдай жеткен:
— Бауыржан ағам бүгінде қартайды, енді жаза алмай қалса, қаламақысыз қалай күнін көреді, қалай тамағын асырайды деп Мамытбек уайымдап жүр екен, — деді.

— Ол көп ойланбасын, керісінше, мен «тауға екі қатынды ертіп барып аластырып кеткені қалай» деп Мамытбекті уайымдап жүрмін, — дедім. Мұны саған жеткен айтты ма?

— Айтты.

— Менің қартайғаным рас. Маған материалдық емес, рухани қамқорлық керек. Ой ойлауыма, өмірді зерттеуімді жалғастыра беруіме ешкім кедергі жасамаса екен деймін. Бұл салада сенің маған тигізген көмегің көп. Өткен жолы атакты адамдардың құда-жесқат болып айырылысып кеткенін айтқан едім. Соның себеп-сырын әлі зерттеп келем.

Қатардағы қарапайым адамның қызы күйеуінен айырылып кетсе, оған ешкім мән бермейді. Атакты адамның қызы тұз-дәмді жараспай тұған үйіне қайтып оралса, оның себеп-сырын жұрттың бәрі білгісі келеді. Өйткені ол — тарихи өте қажетті нәрсе. Оның моральдық, саяси, адамгершілік жағынан да маңызы бар.

Айырылысып кететіндер — құштарлықпен үйленгендер. Олар бір-бірімен ұрсысып, бір-бірін тілдеп жатады. Ғашық болып қосылғандар өле-өлгенше бір-біріне қатты сөз айтпай, бір-бірін аялап өтеді.

Сен қаншама адаммен араласып жүрсең де, мұндай нәрсеге мән бермейсің-ау деймін. «Атасына нәлет, бір-бірінің тілін таппаған шығар, таппаған соң айырылысып кеткен болар. Оның сырына сүңгіп қайтем», — дейсің де қоясың.

Мен ондайға қатты көңіл бөлетін адаммын. Оған көңіл бөлгенде жақсы, жаман деген баға бермеймін. Керісінше, асықпай талдау жасап, екі жағының тегі, тәрбиесі қандай екен деген сауалға жауап іздеймін. Сөйтіп, олардың әрқайсысы туралы пікір қалыптастырам. Өйткені мен өмірді зерттеуші адаммын. Қартайып, қолымнан түк келмесе де, бұл сүйікті ісімді жалғастыра берем. Мүмкін менің тірі келе жатқаным осы зерттеушілігімнің арқасы шығар. Қартайсам да, ки домалатқан қоныз болғым келмейді.

Мен ол қонызды айыптамаймын. Ол — еңбеккор. Тек бірін-бірі қуып, сенделіп жүргендерін ұнатпаймын. Бұл сөзімнің астарын түсіндің бе?

— Түсінгендеймін.

— Түсінсен, айт.

— Тек бірін-бірі қуып, сенделіп жүргендерді ұнатпаймын дегеніңіз — үйленіп, ажырасып кеткендерді меңзеген тәріздісіз.

— Дұрыс. Түсінген қамқор көңіліңе рахмет.

Қатардағы қарапайым адамның қызы күйеуінен айырылып кетсе, оған ешкім мән бермейді. Атакты адамның қызы тұз-дәмді жараспай тұған үйіне қайтып оралса, оның себеп-сырын жұрттың бәрі білгісі келеді. Өйткені ол — тарихи өте қажетті нәрсе. Оның моральдық, саяси, адамгершілік жағынан да маңызы бар. Айырылысып кететіндер — құштарлықпен үйленгендер. Олар бір-бірімен ұрсысып, бір-бірін тілдеп жатады. Ғашық болып қосылғандар өле-өлгенше бір-біріне қатты сөз айтпай, бір-бірін аялап өтеді. Сен қаншама адаммен араласып жүрсең де, мұндай нәрсеге мән бермейсің-ау деймін. «Атасына нәлет, бір-бірінің тілін таппаған шығар, таппаған соң айырылысып кеткен болар. Оның сырына сүңгіп қайтем», — дейсің де қоясың.

АКАДЕМИКТИҢ ӨКІНІШІ

— Дәрі алуға ақша жетіспейді, — деді көрші қартым.

— Е, балаларың бар емес пе? Олар көмектеспей ме? — десем:

— Қатыным барып тұрған ақымақ. Балаларым айлық алған күні ақша берейін десе: «Керегі жоқ, керек емес. Зейнетақымыз өзімізге жетеді», — деп олардың қолын қағалы, — деді мұнайғандай.

— Сіз де қызықсыз. Балаларыңызға: «Шешелеріңе айтпай беретін ақшаны маған әкеліп беріңдер. Қазір дәрі қымбат», — деп онашада ескертпейсіз бе?

— Ескерттем ғой. Оларды: «Әкелерің менен жасырып арақ ішеді. Маскүнем болып кетсе, азабын тартатын сендер емес, мен. Қолына тиын ұстатпандар», — деп қатыным күні бұрын бұзып қояды.

— Ол олай етсе, сіз былай етіңіз. Балаларыңызға керек дәріңіздің атын жазып беріп, «осы дәріні маған тауып әкеліңдер» деңіз.

— Ой, Бауыржан, мына ақылын ақыл екен. Бұл менің басыма мүлде келмепті, — деп шал қуанып кетті.

Мұны еске алғандағы айтпағым, балалар ата-анасының қас-қабағын бағып, жандарына не керек екенін біліп отыруы, мұқтаж нәрсесін уақытты тауып беріп, қамқорлық танытуы керек. Солай еткенде олар бауырмал, мейірімді бола түседі.

Мен жас кезімде Жамбыл облысы Сарысу ауданында мұғалім болып жүргенімде, кішкентай оқушыларымды кішкентай демеі: «Сендер ертең ержетіп, еңбекке араласқанда әке-шешелеріңе орамал, көйлек, не бөкебай сатып алып, сыйлауды ұмытпандар. Ол орамал, көйлек, бөкебай арзан, онша қымбат емес. Соның өзіне әке-шешелерін төбелері көкке жеткендей қуанады. Олардың ол қуанышына дүниеде ешқандай қуаныш жетпейді, — деп тәрбиелегем.

Осы сөзімді бір академик естіп:

— Шіркін-ай, сізге әке-шешем тірі кезінде кездескенімде ғой. Білім соңында жүріп, мен әке-шешемді қуанта алмадым, қуантуды мүлде білмеппін. Менің оқығаным, тоқығаным түкке тұрғысыз екен, — деп өкінді.

«КЕРЕГЕНІҢ БАСЫНДА КЕЗДЕСКЕНШЕ»

— Мен саған телефон соғып сөйлескеннен кейін енді он күнге дейін хабарласпаймын дейтінмін. Бұл саған

қонырау шалған сайын айтатын сөзім.

Қатыным кейде:

— Мені біреу сұраса, өзің жауап бер. Мен ем қабылдаймын, — деп телефонды қасыма әкеп қояды. Содан сенің телефон нөмеріңді қалай теріп қоятынымды сезбей қалам. Мұндай кезде сен: «Аға, менің айтатын жаналығым жоқ. Кино көріп, не кітап оқып отыр едім», — десең, түсінікті деп телефон құлағын жаба салам.

— Айтқан сөзінде тұрмайтын, үлкен кісі ғой деп сыйлағанымды пайдаланып, аузына келгенін оттайтын, ақылы алжасқан көк мылжын екен. Өзіне қанша уақытымды жоғалттым. Қайран уақытым-ай! Өмірімде қателерім көп шығар, әйтсе де бұл қателігімді өзіме кешірмеймін. Басқа шаруамен айналысқанымда көп нәтижеге жетер едім», — деп қойын дәптеріне жазып қой.

— Жок, аға, жазбаймын.

— Жазып қой. Сонда ойын шашылмайды. Сенімен сөйлескенде, біріншіден, ел жаналығын білгім, екіншіден, миымды жаттықтырғым келеді. Бұдан былай миымды басқаша, өзім құралпылас кемпірлерді тауға алып барып, жасырынбақ ойнап жаттықтырам. Оларды саған ұқсап аластырмаймын..

— Оған қуанам, аға.

— Осында мейірбике болып істеген бір орыс әйел бар еді. Күйеуі музыкашы. Екеуі зейнеткерлікке жакында шықты.

Кешкі серуенде сәлемдесіп жүрдік. Әйел көрген сайын күлімсіреп амандасатын. Бірде күйеуінің, кілен орыс шал-кемпірлердің көзінше:

— Неге екенін білмеймін, сізді көргенде қатты қуанып қаламын, — деді.

— Күйеуінің көзінше ме?

— Иә, күйеуінің көзінше. «Менің ешкімде жұмысым жоқ. Көп уақыттан бері сізді өте жақсы көрем. Сіз сондай сүйкімді адамсыз. Серуенте шықпай қалсаңыз, неге шықпады, жол жүріп кетті ме, қайда жүр екен деп аландап, іздеймін. Қасымдағы шал-кемпірлерден: «Ол кісі көздеріңізге түспеді ме?» — деп сұрайтын да кездерім бар, — дейтіні, көріп қалса, анандай жерден бұрылып келіп, сәлем беретіні таңғаларлық.

Күйеуіне, қасындағы шал-кемпірлерге:
— Бұл кісі қанша армандап талпынса да, қолым жетпейтін асқар шын. Өте кішіпейіл. Көп сөзі жоқ. Ылғи жалғыз жүреді, — дегенін де естідім.

Кейінгі кезде көзім жақсы көрмей, құлағым жақсы естімей қалды. Бірде жаныма жақын келіп, күлімсірей қолымды алып:

— Сіз өте мәдениетті адамсыз.

Кейінгі кезде бюрократ болып барасыз. Мен сіздің мұныңызға таңғалып жүрмін, — деді.

— Неге бұлай дейсіз?

— Амандассам, жауап бермейсіз.

— Менің құлағым жөнді естімей, көзім жақсы көрмей қалды. Қызметім өсіп, байлығым көбейіп жатқан жоқ. Қалай бюрократ болам? — деп әзілдей күліп едім, ол «бәсе, көңілім орнына түсті» деді.

Кешкілік есігім алдындағы ұзынша орындықта ойға батып, жалғыз отырғам. Семіз орыс кемпір қасыма жылап келіп:

— Сізді сүйген Люба кеше қайтыс болды, — деді.

— Ой, қалайша? Арғы күні ғана құлағымға такалып, амандық-есендік сұрасқан еді ғой. Кемпірдің айтуынша, ешқандай төсек тартып жатпапты. Жүрек талмасы ұстап, құлапты...

Айтайын дегенім, мені жақсы көрген ол әйел де келмеске кетті. Енді сен барсың. Сен болмасаң, не істер едім? Менің Мамытбегім қайда жүр екен деп тауға жалғыз барып, жылап-жылап қиялға берілем бе? Бүгінгі сөйлесуіміз екеуіміздің соңғы сөйлесуіміз.

— Олай деменіз, аға, біз алда да сөйлесе береміз.

— Бұдан былай мені мазалама. Сенің талай ызаланып, маған көңілің толмай қабақ түйгенінді білем. Сол бейнен менің көз алдымда, миымда. Рас, сені ауыр азапқа салдым. Тіпті қайсы бір уақыттарда: «Өткен-ай, осы көк мылжынмен қайдан таныстым? Бұл бәлені ажал да алмайды, қашан құтылар екем?» — деп күрсінгенінді де сезгем.

— Менің сізге ренжім мүмкін емес, аға.

— Саған мүмкін емес, маған мүмкін. Керексіз сөздерді айттып, қанша уақытыңды алғаным өзіме аян. Сенің орнында кез келген адам болса, ә дегеннен кетіп қалар еді. Менің ақымдағым — кейбір мәселелерді сенің миына жеткізсем дедім.

Өмірімде бір адам ұйықтап жатқан ойымды оятып, миымды қозғалысқа енгізіп, қателерімді мойныма қойып, дұрыс істемегенімді көзіме шұқып айтқан емес. Айтса, мен оны өмірімнің ұстазы, өмірімнің компасы дер едім. Сен менің бұл тәрізді сөздерімнің көбісін түсінбейсің. Түсінбейтін себебің, ұмытып қаласың.

— Ұмытпаймын.

— Сенің тыңдай білетінін маған ұнайды. Соны пайдаланып, мазанды көп алдым. Бұл менің кемшілігім.

— Бұл сіздің кемшілігіңіз емес, кереметтей жетістігіңіз.

— Адам өзіне әр уақытта сын көзбен қарап, жұртты өзіндей көруі керек. Тек мен қайсыбір жандардың түсініксіз, шұбаланқы сөйлеміне нүкте қоя салам. Көңіліне қарамаймын. Сен де олардан әулие емессің.

Түлкілер аңшыны көріп қалғанда бір-біріне: «Жан-жаққа қашайық. Керегенің басында кездескенше аман болайық», — дейді екен. Сол түлкілер айтқандай керегенің басында кездескенше аман болайық...

Мыслями с Богом, а телом-то с людьми.

Григорий РАСПУТИН

Ақшандақ аспанды тағы бір қыдырып шыққан күн көкжиекке аман-сау жеткенімен, мынау шыж-быж дүниені қимағандай талықсып тұрып алды. Сынық сүйемдеп етектен жоғары өрмелеген карабарқын көленкені бойына капелімде дарытқысы келмей Алатаудың іркес-тіркес шындары өндіршегін созылайды. Таудың тар құрсағында бұлқынған Ыстықкөл ғана толқыннан толқын тулатып қызыл бояқ сәулені қоймай құмарлана жұтады. Ауызбірлігі кем ақша бұлт біткен желге жағынып, пышырап, ак айдын бетінде кержалқауланып сырғанайды.

Көлдің иесіндей боп арша таяғына сүйеніп жағалауда бір шал тұрды. Азу

тістен ада екі ұртына тоқылдақтың басы сыйып кеткендей екен.

Ал пері көшетін намаздыгер мен ақшамның арасында қасиетті көлді елбең-елбең елес кезіп жүрді. Елес... Көлдің айна бетінде шағылып қалған қартамыс шақтың хикаясы. Астын әлдилеген ағын, бетін тербеткен толқынға сеніп елес-жалды өмірге енеді де, сағым боп ойнап қас-қағымда жоғалады. Ашы ішектей әрең таусылған кешкен ғұмырын емес, ішіндегі жарашынтай ғана қадірлі жылт дәуренін өздері де ансайды екен-ау! Желкесінің шұңқырын көрсетіп қашқан сөзөзбабының өзін келе-келе таңдайын ойған тәттіге кимас...

Бір толқынды қолтықтап мәңгіліктің тұңғығынан Манас көрінді. Бойындағы бес қаруын дірдек қактырып манайына су бүркіп сілкінді. Бөйтеректі бауырына басып отырған қырық қарға атқан тастан бетер ұяларын тастай қашты. Аулақта жүрген сөйгүлік кісіней шапшыды.

...Кемпіршұақ көктемде Алтайдан өкше көтерген қырғыз жұрты Кеген тауларын түйежарлап өтіп, Ыстықкөлге әупірімнің күшімен құлаған. Тізгінін Манасқа, ниетін Таласқа табыстап алға емініп бакканымен, жұмақтың төріндей мекенге жеткенше ат-түйенің аркасына ошақ орнындай жауыр түскен. Тер сіңген таралғы, тесілген тақым ше? Қырық күн шілденің құм қайнатар ыстығы жұлынған еркек, жаңғылдай қатынның өзінің қасын күйдіріп, кірпігін аксіркелеп жіберген. Ұрттан ұртқа жүтірген сықпа құрты түскірдің дорба түбі қағылып, тіл қыдыртып жалай-жалай ерін жалағы — ол да азап. Көп азапты осылай үйірімен үш тоғыз ғып тырна мойнын созып келе жатқан елде бір шатақ шықпаса, несі көш? Және ол шатақ сыбырдан басталып сыбанған дауға айналмаса, несі шатақ? Шапшып тұрар дауды саршұнақтай шақылдап қатын бастамаса, несі қатын?

— Садаған кетейін Көбеш ағам айтып еді-ау: «Келінжан, тау жағалап, тас басып кімге сеніп барасың? Омыртқадай байына ма, опал таудай Манасқа ма? Бірі — күйкі, бірі — даңғой. Елді апарып жарға жығады, көр де тұр! Қалмақтан көрген теперішіміз жок, алаканының ортасында отырмыз. Ас-тойынан қалдырмайды. Жайлауынын шеті біздікі. Ақылың болса — барма... Бармыз ғой», — деп. Тақымымыз қажалды, тұғымыз мұқалды. Жар емес пе мұнысы, жықканы емес пе мұнысы?!

Басындағы қарқарадай күндігі күйелеш-күйелеш кара қатын көштің аяқ жағында келе жатып байғыздың даусына салып зарлап қоя берсін.

— Алтын тамырдай Алтайдан кара басып айырылдық... — Өлігінді көрейін, Манас... — Алий, ой...

Ұшып түскен жара құсап әр жерден шыққан қатындаусы бір-бірін іздеп тауып айналаны әлем-тапырық қып

жіберді. Омыртқадай байы онбайтын қатынын өңірден ала кетіп, капелімде көлік үстінен аунатып түсіргенмен, жерге басып отыруға дәрмені құрғыры жетпеді. Аузында бүркыраған сөзі, бойында кернеген ашуы бар ұрғашы жаралы жыртқышпен тең екен, омыртқадай бай онбай омакасты. Жәй құласа да кешірім, жон арқадан солқ еткізіп түйіп кеп жібергенде қозыкөш жерге дедектеп жүгіріп барып омакасқанын айтсаңшы! Ала шаң бүрк ете түссін. «Шок, шок!» десті шап айылы мен шыдамы қатар үзілгелі тұрған үзенгілестер.

Ұшы-қиыры жоқ көш-керуеннің маңдайында жүрген Манас астындағы ақкөбік болған

бай-манабы шікірейе алмай өз етектеріне өздері сүрініп бір-біріне жаушы шаптырған. Ақыл тоздырып барып ақыры Абылайдың алдына жетіп датқа жығылған. Сүйексіз қызыл тіл қызметке жүрген.

— Темір нокта — қалын қытайға, қайыс нокта — оромандай орысқа белінді бермеген, хан ием, хош келдің, — дескен.

— Қазақтың үш жүзіне ұран болған Абылай емес пе ең, ұрсан жұдырығынның қышуы қанбайтын бір уыс сарбағыш пен саякқа күш көрсету ұлық-дәрежеңе лайық па? — дескен.

— Мәлике жүзінізді бір көруге зар боп отырғанда, Құдай қолдап, жолыңыз ондап өзіңіз келдіңіз. Тарту-таралғымыз әзір, хан ием, — дескен.

— Ақ орданы тігіміз, ақ бетіне шаң тимеген аршын төс аруды ісі қырғыздың атынан қойныңызға саламыз. Сүйек жаңартайық. Болашақ күйеу баламыз бен қызымыздың қолүздігі деп түркіменнің бір үйір көкмойнақ ақалтекесін дігірлетіп тау қуысына қамап отырмыз.

Қабағында қатқан теріскейдің тоны жібімей сазарып отырған ханның қойны-қонышын бірте-бірте ыстық леп аралап бара жатты. Алқа-котан

ЫСТЫҚКӨЛ (элегия)

жайғасып, екі шалғайын тізеге басып түнерген төрелеріне жорғалата қараған. Бір биінің бет терісі қыбырлап, ерні жыбырлап, сұйық сакалы пышырап қоя берді.

— Ақ орда мен аруға, аргымакка хан ием зәру дейсіндер ме, ей? — дегелі қомданды-ау көрін. Қаншама емінсе де хан иесінің шүңгіл жанарында шыныраудың суындай жылтыл оянғанын байқап аузын бақты.

— Туысқан құшақтасам десе, жоқ, пышақтасамын деп шалқаюымыз әбестік болар. Ендеше, өткенге салауат...

Абылайдың ықыласы қарсы жактан лебіз аулап отырған қырғыздардың айырқалпағын алшысынан кигізді.

— Әп, бәрекелді!

— Айналдым ақылыңнан, хан ием!

Көгілдір таудың етегін басып, сықырлауығын көл бетке беріп он алты қанат ақ орда еңсе көтерген. Қалың қарағайлы қыратта тұрған хан тобының алдынан кешқұрым құйрығын теуіп ойнаған бір үйір ақалтекені қиқу сап айдап өткен. Ақ бетіне шаң тимеген аруы түскірі ғана асығар емес. Кекірігін азыдғырн астау-астау ет пен саба-саба қымызын құшақтап табалдырықтан күнде сүрініп кіретін қайын жұртына: «Әлгі атаған қыздарын қайда жүр өзі!» — дей алмай зар.

Ал қырғыздар сасулы еді. Абыр-сабырда Алайға дейін ат шаптырғанымен бұты бітеу ару таптырмай, таптырғаны бай-манаптын сынынан өтпей дағдыртқан. Аттылы еңкейіп, жазу шалқайып қарайтын сү перісіндей сұлу бар деп сонау Нарынға адым оздырған, сіңір создырған. Әттең, байлы, балалы-шағалы екен деп оралысты.

— Байы қандай екен? — Можантықпалау. Әрі тышқан боғын тығып тартатын сараң көрінеді.

— Баласы нешеу? — Үйелмелі-сүйелмелі екі сәби... — Әйелді ажыратып әкеліндер!

Байына бір табын топаз айдатып қытай бетке қуып салыңдар.

Он төртінде атастырылып, қалған үш жылда екі нәресте көрген сұлуды күндіз-түні шауып ерулі атпен жеткізгенде: «Жасаған ием мұндай да мінсіз ғып пенде баласын жаратады-ау», — десіп қатын-қалаш қамыс басындай шуласқан. Тек әлгі байының бұлдірген жері болмаса...

Сұлу табылды, бірақ оны мына қалпында Абылайдың қойнына қалай салмақ? Таң атар-атпаста айбарлы хан бүйі шаққандай атып тұрып: «Уа, бүтін дүниен қалмаған не қылған жұртсың? Көрсетейін мазақты, орнатайын тозақты!» — деп атқа қонса ше? Оны да көріп алар, ал айтысқан серт, алысқан қол, жеген құйрық-бауыр ше?

Осылай әйел — жерге, еркек — көрге қарағандай боп тұрған өлара шақта: «Ойбай, Төшкенде бір лолы

кемпір бар. Жалғыз қызын жеті мәрте байға берген. Бәрі де «сақинасы сау» деп алыпты. Несін айтасын, о кәрі мыстанның білмейтіні болса ше», — деп ауыл арасынан бір құлағы түрік білгіш табылған. Құтқарушыдай көрінген долы кемпір сөйлегенде имек мұрны сүйір иегімен бір түйісіп өтетін мейіздей қатқан құзғынның өзі екен. Сауда сыбырмен бітіп, ұзатылатын қызға іс тігетіндей өңірінен алтын инені алып, қытайдың жібек жібіне сабақтап жатып бейшара әйелге қона түсті.

— Тылағынның екі езуінен екі іліп алып байлаймын, шыда, — десін. Таппайтын тәсілі жер астында екен кәрі мыстанның...

— Құсын құтты болсын, хан ием, — дескен жеңгелері ине-жіптен жана өткен «қызды» қолтықтап шымылдыққа ендіріп жатып.

— Кимешек киген бе, құлағының ағарып қалғаны несі? — деп Абылайдың атқосшысы күңкілдеген. Алақызба шақта онысын өзінен басқа ешкім естімеді.

Түнімен қызыл жеміне тояттаған хан таң торғайы ілкі шырылдағанда шапанын желбегей жамылып сыртқа шыққан. Қолсозым жерде тау жусап, Ыстықкөл бусап жатты. Теңіздің анқанды ашар қышқылтым ауасы алдан желпіп қоя берді.

...Алып адымдап тұрған тау қарағайынан оза шыққан екі мүскін бір-бірін өкшелеп көлге маңдай тосты. Абылай-елес толқыннан береке таппай шалт қимылдап, тереңдеп, ағынға өтіп кете барды...

...Жарық айы тұрмақ жамыраған жұлдызын да біреу теріп әкеткендей тамыздың мөлттей кара түні-тін. Алты қанат керегенің сыртында сайланған алты бірдей күзетші, сықырлауықтың көзінде жаланған жасакшы отырған. Төрде адалбақанға таяу ерін жастап, шапанын тарта жамылған Кене ханның кірпігі қамаспай қойды. Алақүлік ойды аулаққа қуғанмен өзекті өртеген өкініш жүрек басына шер боп ұйып тыншу бермес. Кешегі қырғында бауырын еркін жаза алмай шейіт кеткен қолын айтсаншы! Өншен саздауға біткен құба талдай солқылдап тұрған жас-ты. Артында — жау, алда — тау, қиялай кеп батпаққа қамалып шарасыз шабылмалы ма? Арқадан алшандап кеп Алатаудың аңғарында ажал тапқандардың обал-сауабы кімге?

— Имандарың салауат болғай-дағы! Кене хан жасып күбірледі. Сыпатайдың сатылғыштығын, Байзақ датқаның опасыздығын кінәлағысы келді ме? Орысты ойрандаймын деп қолғанат іздеп келіп қырғызға бекер соқтыққаны ма, ақ алмасы майырылып тұтқына түсіп тұқырғаны ма, әлде Тайлак пен Жаманқара батырларың тірі деп алдап, Наурызбайды итергендей ғып босаттырып жібергені ме, әйтеуір, бір дауасыз дерт солқыл қактырып әкетіп барады. Жамбасына тас батқандай тағы бір аунап түсті.

Ат тұяғынын дүбірі естілді. Манқа төбет дауыс берді. Іле:

— Көке, — деді Наурызбай. — Көке, бармысыз?

Күзетшілер күбірлесті.

— Әттеген-ай, кара үзіп кетпегені-ай!

Кенесары астындағы қакпа алашаны білемдеп ұрды.

Наурызбай аяқ жағына сылқ етіп отыра кетті.

— Көке, өлсем сізбен бірге өлем! Соңыңызда қалып кімге тұтқа болмақпын?

Таң алдында кірпігі қамасқан. Манқа төбет ұрді. Төбет дегені қауқылдасқан қырғыздар екен. Күн сәскеге таяп қалыпты.

— Тайлақты өлтіргендері рас демедім бе? Түсімде көргем. — Жаманқара батырдың да түбіне жетті.

Бөрін қынадай қырған жауызды алшайтып жатқызып әсептетгені несі?

— Енді соқтықпаймыз деген ант алып босатайық. Қалын қазақ көтерілсе, не жанынды қоялды?

— Атана нәлет, не деп танытып тұрсың, ей? Алжып тұрмасаң, антың не? Көтерілмек тұрмақ ұшып кетсін бұ ит қазақ!

— Әй, екеуі де егіз туған ер екен, қойындарына қыз салып тұқым алсақ қайтеді?

— Сал, өз қызынды! Қасқырды қандас етейін десен!

— Біреуінің өті менікі, белімнің құянына жағамын.

Ақ сағымға бөккен өң мен түстей еді. Тайлак пен Жаманқараның түл қалған долы қатындары дауыс салып келіп тұшы етіне үш бұтақты айыр сұққалағанын біледі. Жылымшы бірдене алаканына құйылды. Менірейіп отыра берді. Жанындағы Наурызбайын қайда алып кеткен?

— Әй, елдерінде мені дұрыстап өлтіретін ерекстана табылмады ма? — деді-ау өлден уақытта.

— Өтімді қыздарыңның көтіне құйыңдар!

Науанжанының ашы айқайы ауаны найзағайдай осып өткен.

Көз алдында қалың қолын бастап Сылтап мен Байзақ датқа қашып бара жатты. Өзі қою шаңның ортасында қалыпты. Төбе тігер аспаны, аяқ артар кара жері жоқ, бағысы мен шығысы

айырғысыз бұлдыр-бұлдыр бір сағым мұны шырмап алып босатпай қойды...

...Ыстықкөлдің аспа-түспе толқындарында Наурызбай-елес ағасын қолтықтап ағыс кезіп, бас іздеп жүрді. Хан Кененің басын.

Көлдің месіндей боп арша таяғына сүйеніп жағалауда бір шал тұрды. Азу тістен ада екі ұртына тоқылдақтың басы сыйып кеткендей еді, бұлттып, қызыл шырайы сыртқа теуіп тұр. Жел толтырып алған екен, антұрған...

...Өүезовтін елесі жайбарақат малти жүзіп жағалауға таяғанда күн батуға сынық сүйемдей қалған. Кең маңдайын жарқ етіп көрінді. Киіздей қою шашына күйе түскен шағы екен. Келісті жүзі ызаға бөккесін бе, күренітіп, қарақошкыл тартыпты. Мұрнын бірер мәрте саумалап жіберіп: «Пәлі, қазақпа бар қадірім қатынға жоқ. Көрдім-ау осылардан көресіні!» — дейтіндей. Десе дегендей-ақ болды. Түске салым Жазушылар одағынан келіп жазу столына құйрық басқаны сол еді, шар ете түскен шақтың басталып жүре бергені. Есіктен ебедейсіздеу енген жұбайы екі мықынын таянып тұрып:

— Иә, ұлынның бауы берік болсын! Фатиманы өрлі-берлі алып қашып жүріп ақыры Меркілегі туыскандарынның қолына қатын ғып түсіріпсін. Бітеу адам құсап тырсыып жүре бермей сүйінші сұрап біз пақырды да бір қуантып қойсаң нетті? — дегені. Түк естімеген жандай мойнын ішіне тартып, қаламын жүгірте түскен. Қайдан?.. Ойдағы-қырдағы жорға жүрісінің бәрін моншақ қып тізіп айтып, бел алып, өршіп кетті. Береке таппасын біліп «Победасына» отырған қалпы Меркіні көздей тартқан. Аузынан түскен адал астай өзінен айнымай қалған Мұратын иіскеп, мейірін қандырып, пәруана тірліктің бітпес күйбенін жеңбек болған. Аунап-қунап, тау басып, бұлаққа шомылып тынайып қайтпақ-ты. Мұнда да нарттай қызарған даудың үстінен түссін. Төбесінен құс ұшырмасын деген Фатимасы: «Айдалаға әкелдің де тастадың. Битін сығып, қанын жалап күнін көрсін дейсін бе? Онымен қоймай, менің үстімнен тағы бір Ғалия деген қаншыққа көңіл артыпсын. Егіліп, еңіреп жазған хатың, міне», — деп, қолына қайдан түскенін, екі парак оқушы дәптерін мұның бетіне тақап желпілдетті дейсін. Басындағы ақ кепкісі қонған төбесін сыйлағаннан ұшып кетпей аман қалған.

— Пәлі, қойшы енді, соны! Болашақ шығарманың басты бір прототипі еді...

Даусы жіңішкеріп шыққан. — Ә, біз жанама кейіпкерін екенбіз ғой. Көшір онда, кім көрінгенге телміртпей, Шолпан Атадағы үйіне! Сосын бұйанды басына түр де жүре бер!

— Валентина Николаевна хош көрсе...

— Оныңды да әсептеме. Білеміз... Баяғыда өзін екі жыл қамакта отырғанда Ленинградына ойбайлап қашқан. Жанын аузына тістеп. Онда не бүлдіргенін өзін де естіген шығарсын?..

Сүйегін қаралай үнгіген сұңқылды одан әрмен тындауда шыдамы жетпеді. Қасиетті қаламылды ұстап қалама деп ғазиз басын дауға берген қарғасы Мұратын бауырына қысып аз тұрды да «Победасына» қайта қонған. Ыстықкөлдің мейірімді құшағына асыққан. Шипалы суы бойынды жекілдетіп, ойынды аршып, бар кір мен кінәратты қолмен сылып алғандай етеді-ау! Келе қазқы дамбалдан басқа лыпа біткенді сыпырып атып көгілжім теренге құлаштай сүңгіген...

...Жердін киесіндей боп жағалауда ер-тұрманы сайма-сай бір сәйгүлік жүрді. Шыққан шөп пен аққан судан басқаға жазығы жоқ бұл күлік Абайдан түл қалған тұлпардың тұқымы-ау, жарықтық.

Иә, пері көшетін намаздыгер мен ақшамның арасында ак айдын бетін елбең-елбен елес кезіп жүрді.

Арша таяғына сүйенген шал: «Өздеріме өмір берген әйел несілінен тірлігінде теперіш көрмеген, алданбаған еркек атаулы бар ма? Ұлы бол, ұры бол — бәрібір. Қаша-қаша ақыры пейіштің төріне тығылар», — деп кесім айтады. Беу, бәтуасыз дүние, беу!

Өзара өкшелей қуаласқан екі мүскін шалдың жел жағын жанай өтіп көлге ұмтылған. Сасай бұқаның иісі анқып қоя берді. Әйел сықылық атып сүңгіді, еркек көз жазып қалып күлгенде айналасына мекірепін артылады. Толқын біткен күйлеп қашты.

— Баяғыда қашақ сиыр бұқаға шыңдап бір тоқтаған соң шалдар пышақпен сарпайының ұшынан қан шығарып тіліп жіберетін. Содан соң бұқа мүйізін шайқаса бітті, бел асып безіп беретін. Заң-әкені сыйлаймын, Заң-әкені. Әйтпесе... — деп шал енді сықылық шыққан тұсқа қарап жүзі жұқара-жұқара біздей боп қалған бөкісін жылтындатты.

Өн бойы өткен дәуреннің үзік-үзік елестерінен ғана тұратын қасиетті көл осыны айтып жырлайды, осыны айтып жыялайды.

Р.С. Кіресілі-шығасылы еспен біз де осы сөзді саған арнап жаздық-ау, Ыстықкөл!

Рақымжан ОТАРБАЕВ, жазушы

«Қазақ әдебиеті» газетінің редакциясында қызмет істеп жүргеніме үшінші жыл. Өскемендегі кезімде газет-журналдардағы суреттерін көріп, шығармаларын оқыған ақын-жазушылардың көбімен сырттай таныспын да, біразымен жүзбе-жүз кездесіп, сөйлесіп жүрмін. Сөйлесетіндерім – бізге өлең, әңгіме, мақалаларын алып келетіндер. Кездесіп жүретіндерімнің де басымы – құнара дәлізде ұшырасып, «Сәлеметсіз бе?» деп бас изесуден «именбейтіндерім» – ғимараттас: «Жұлдыз» журналы редакциясының, «Жазушы» баспасының қызметкерлері. «Жұлдыздықтармен» үшінші қабатта, бір дәліздің екі қапталында есікпе-есік көршіміз. Олардың ішіндегі ерекше бітімдісі – Бас редактор ақын Сырбай Мәуленов.

Ол кісіні алғаш көргенімде-ақ арыстанға ұқсаттым. Басқалар «Сыр-аға» дейді, ал мен іштей «Арыстан-аға» дейтінмін. Шынында ұқсайтын сияқты: бойы ортадан жоғары екеніне орай бұйрасындау қалың қара шашты басы және бет әлпеті ірі, мұрыны «сасқан кісі ұстағандай». Мойыны жуан. Кеудесі бір кісінің құшағы жетпес кесек. Дауысы гүрілденкі. Күлкісі жарықшақтана қатқылдау шықса да, құлағынды «үркітпейді».

Бір күні ақын Өтежан Нұрғалиев екеуіміз түскі үзілісте бөлмемізден шыққанымызда дәліздің бас шенінде «Арыстан-аға» мен жазушы Бердібек Соқпақбаевтың тұрғанын көрдік. Бекеннің денесі ықшам еді ғой. Мен екеуімен де қол ұстасып сәлемдесіп көрмегенмін. Алдарына жете бере: – Ассалаумағалейкум! – дедім, Сырекене еріксіз қарап. Ол: – Уағалейкумассалам! – деп қолын ұсынды. Басбармағы ма, әлде сұқсаусағы ма, біреуі бүгүлі сияқтанды.

Оң қолында соғыстан белгі қалғанын кейін білдім. Бекен: – Сәлеметсің бе, жігітім? – делі, түйме көзін қадай қарап. Қол қысысы қатты екен. Сонсон: – Атың – Ғаббас. «Қазақ әдебиетіндесің» ғой? Газеттің өткен аптадағы санында Талдықорған туралы мақаланды оқыдым, дұрыс екен, – деп, енді Өтежанға жайдарылана қарады да: – Қышқыртып жазасың, ә? Сөйт, саспа, – делі. Дауысы

жінішкелеу болса да, ашық, шымыр екен. Өтежан лекіте күліп, Сырекенді қолтықтап тұра қалып:

– Алдымызда «Біздің Торғай – қазақтың Ленинграды» деп жыр төккен Сыр-ағамыз барда біз саспаймыз, солай емес пе, Сыр-аға? – делі, еркелей сөйлеп. «Арыстан аға» оны иығынан құшақтап күліп:

– Саспа, ешқашан саспа! – делі.

– Сен қай жактын жігітісің? – делі Бекен, маған шұқшия қарап. – Шығыс Қазақстанның Ұлан ауданынанмын.

– Партизан Қасым Қайсеновпен жерлес екенсің ғой, – делі Сырекен. – Алтайдан екені көрініп тұр, арғымақтай! – деп Бекен рахаттана күліп, шынтағымнан ұстап қысып-қысып қойды. Айтулы екі ағамызбен танысқанымға іштей риза болдым.

Арада бес-алты ай өткенде Сыр-аға «Қазақ әдебиетіне» бас редактор болып келді. Сырттай сұсты сияктанғанымен бала мінезді, кішіпейіл, ашық-жарқын екен. Бәрімізбен еркін, әзілдесе сөйлеседі.

Сыр-аға бала мінезді еді. Аңқылдап, бар-жок ой-пікірін ортамызға ақтарып отыратын. Газетке ұсынылған өлеңдер алдына апарылғанда қай-қайсысын болсын өзіндік бір мақаммен күркірей дауыстап оқитын да, ұнағанын: «Міне, өлеңді осылай жазу керек!» деп рахаттана құптап, добалдай мұрынын доғалдау қолымен бір сүйкеп қоятын да, Абайдың, Сұлтанмахмұттың, көбінесе Қасым Аманжоловтың өлеңдерінен екі-үш шумақты жатқа айтып жібереді. Сонсон «Қалай, ә?!» деп сүйіне күлімдейтін.

Бірде маған өзінің «Шабыт құсы» деген өлеңін оқып бергені бар. Ұнатқаным соншама, ертенінде өлеңдер жинағынан тауып, жаттап алдым. Оқып көріңіздер:

Жәрменкедей жазғытұрғы,
Көлдеріңді сағындым.
Аралайтын емін-еркін
Үйлерімді сағындым.
Қазақ шалы, тартқан сенің
Күйлеріңді сағындым.

1942.
Волхов майданы.

«Арыстан ағаның» мен жаттап алған бұл екінші, шағын ғана жыры күні кеше фашизмге қарсы қан майдандағы жүздеген мың казактың кеудесін кернеген шексіз де нәзік сезімнің жүректегі сәулесі еді ғой!..

бастайтынбыз. Сыр-аға «Мынаның тақырыбын қалай байқамағаның? Жасық кой мынау?! Кәне, не дейсіңдер? Ең тың тақырып тапқанға бес сом, тіпті он сом бәйге береміз, ә, Әбірәш, солай ма?» деп қалжыңға сүйей қыздырмайайтын (Әбірәш Жәмішев — жауапты хатшымыз). Көкейге қонар тақырып, шапка, айдар таба алмағанымызда: «Абекеннен алмайсыңдар ма? Абекеннің әрбір жолы — тақырып, шапка, айдар ғой» дейтін. «Абекесі» — Абай. «Арыстан ағаның» жаны нәзік еді. Мынадай бір ахуал болғаны әлі есімде. «Сыр-аға шақырады» деген соң барсам —

« А Р Ы С Т А Н А Ғ А »

КЕҢ ӨЛКЕ

О, сүйікті көз жеткісіз кең өлкем,
Сенсің күнім, сенсің айым, сен еркем.
Артымда сен аман қалсаң болғаны,
Бұл өмірден кеткенімде мен ертең.
Шайы орамал шайқалады нуларың,
Бал шараптай бұйра толқын суларың.
Боз топыраққа боз торғайдай шыр етіп,
Түскенімде тербеді от жырларың.
Бойды жазып талай жылдар құрысқан,
Жаңа шыққан қас батырдай ұрыстан.
Тауларыңды қалқан етіп кеудеңе,
Тұрсың қарап таң нурындай шығыстан.
Сандық таулы, самал желді құба бел
Мәңгілікке мызғымастан тұра бер.
Ерлікпенен елдігіңді көтерер
Ұлдарың бар, қыздарың бар мұрагер.

ТУҒАН ЖЕРДІ ОЙЛАСАМ

Туған жерге бара алмаймын жасқанып,
Ажал менсіз қанша жанды қашты алып.
Жеңгелерім өлген жарын жоқтаса,
Қорқам көзден кетеді-ау деп жас тамып.
Қолды созбай қысылшаңда бауырға,
Неге сол кез болмағанын ауылда.
Ажал шіркін, сала алмастай құрығын
Егер өзім тұрсам оның жанында.

II

Туған жерге оралуға асығам,
Жүр қаншама мен көрмеген жас ұлан.
Мен олардың сүйіп қара көздерін,
Мен олардың сипағам жоқ шашынан.
Туғанда олар болмағанын неге мен,
Айдар тағып, атын қойып берер ем.
Менсіз шілдеханаларда айтылмай
Тәрде тұнып қалғандай-ақ көп өлең.

III

Қайғысынан жалтарғанмен жасқанып,
Туған жерге барам жүрмей бас бағып,
Тек барғанда демімнен от шалқымай
Тек көзімнен кетпесе екен жас тамып.

АЛМАТЫДА АҚЫНДАР КӨШЕЛЕРІ

Кетті олар күйзелтіп кеше мені,
Болды енді өлмейтін дос өлеңі.
Көрінеді тік басқан өздеріндей
Алматыда ақындар көшелері,
Ұлы Абайдан басталып ата даңқ,
Соған жалғас Әуезов қатар ағып,
Жансүгіров, Майлиндер сайрап жолдай

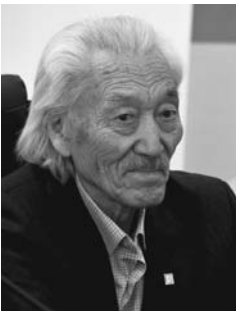
Күндізгідей жарық түсі —
Көкірегімнің қонағы.
Менің досым — шабыт құсы,
Көтеріл сен, жоғары!
Көрмейсің бе, қамшыны әсем,
Бедерлеген бұлт өріп.
Көрмейсің бе, тамшыны сен
Мәлдір моншақ тұр төгіп.
Жапырақты шалған нұрдай
Жүрегімде дірілдеп.
Сосын жазғы ақ жаңбырдай,
Сел болып өт дүрлідеп!
Өлеңнің өзінен де «мәлдір моншақ төгіліп тұр» емес пе?
«Сағындым» деген өлеңі де жан-дүниенді тербейді. Ол былай басталушы еді:
Жазық дала, жасыл нулы
Белдеріңді сағындым.

кең көшені Сейфуллин жатады алып.
Жалғасындай солардың тағдырының,
Алатаудың көремін таңғы нұрын.
Шуылдайды, теректер шуылдайды,
Асыл сөзін жатқа айтып әрбірінің.
Тау бауырынан толқындай құлап аққан,
Аманжолов көшесі мына жатқан.
Сонау КИЗ-де Жароков көшесі бар
Алатауға аңқылдап тура тартқан.
Алматының Микро ауданында,
Жетісудің малының бау-бағына,
Жұмағали Саинның көшесі тұр
Ойлана бір көз тастап жан-жағына.
Тағдырлары қаңбақтай көше қонып,
Бастарынан күн өтті неше жорық.
Олар кеше білген жоқ, о дариға-ай,
Алматыда қаларын көше болып.
Кім оларды жоқ бізбен дейтін бүгін,
Тоқтат, уақыт, ондайдың бейпіл үнін! –
КазГУ бүгін Мұхтармен кездеседі.
– Бүгін кеші КазПИ-де Сейфуллиннің!
Сөйлейді ұлы халқымның кемеңгері,
Сөйлейді ер ақынның өлеңдері.
Алматыда ақындар көшелері,
Алматыда ақындар емендері.

Сыр-аға оқығанында ұнамаған өлеңді: «Керегі шшок, авторына қайтарыңдар, жанасы болса, берсін», деп ысыра салатын. (Сыр-ағаның «жоқ» деген сөзді айтқанда ғана «ж» әрпін қосарлы «ши» - «ш» етіп айтатыны қызық әдеті бар-ды). Ал сынның өткірлігін, салмақтылығын қуаттайтын. Өткір сынымыз сыртта дау туғыза бастағанда: «Ақын ағаларын айтты емес пе, «Айдасаң айда Сібірге, Сібір де өзіміздің жер» деп, қатты болса, сол Сібірге кете барармыз» деп кенкілеп күлетін. Бас редакторымыз газеттің таралымын көбейту мәселелеріне ерекше ден қоятын, облыстардың басшыларымен тікелей телефонмен хабарласып: «Қазактын маңдайындағы жалғыз «Қазақ әдебиеті» газетінен Сырбай Мәуленов кой», деп

әлетінде біздің бөлмеге келіп: – Ғаббас, рецензияңды Ілекеңе оқып бердік, риза болып, саған рахмет айтыңдар деп тапсырып қалды. Жағдайы ауыр, тым ауыр, – дегеніне селт етіп, Сыр-ағаға жалт қарасам... көзінде жас мөгілдеп тұр екен... Қазақтың асыл ұлы — Ілияс аға үш күннен соң көз жұмды... Сыр-ағаның бақиға аттанғанына бес жыл. Қайран Ағалар-ай!..

Ғаббас
ҚАБЫШҰЛЫ,
1998 жс.

Газетіміздің қызметкері Ғалия ексүміз көрікті көшеде ұлттық киімін киген арулардың фотосессиясына қызығып қарап тұрғанбыз. Кенет «Қамажай» биінің әуенін саксафонмен күйкылжыта салған дыбыс бізді елең еткізді. Қарасам, біздің жігіттер

Алматыдағы Жібек жолының бойында серуөңдеп жүрген жұрттың назарын – өнерімен өзіне аударатын серілер көп. Олардың арасынан қарияларды да көргенде, көңілге көп ой түседі. Солардың бірі де бірегейі – Аман ата.

тым әуес емес музыка аспабын ойнап тұрған қария екен. Жоғалған затым табылғандай, қатты қуандым. Дәл осындай кейіпкер іздеп таба алмай жүрген едім. Біз іздеген ата болмаса да, сол кісіге ұқсас, тіпті тағдырлас қария кездестіргеніме мәзбін. Аспапты мың құбылта шырқауына қарағанда, ол кісінің

— Ата, саксофонда әжептеуір ойнайды екенсіз. Арнайы музыкалық біліміңіз бар ма? — дедім.
Ол кісі өз өмірінен ештеңе айтқысы келмеді. Сонда да қолқалағаннан кейін қысқаша өмірбаянын айтты. Сөйтсек, атамыз өнерге құштар отбасынан шыққан екен. Музыкалық білімі де бар. Аман ата: «Жамбыл облысының Жуалы ауданына қарасты Билікөл

Дүйгілі сазгердің досы

— Жас кезімде музыкалық білім алғаны бірден байқалып қалды. Әдемі әуенді соңына дейін тындап, алғыс айтып, жанына жайғастым. Әңгімені неден бастарымды білмей отырғанда, атаның өзі:

— Қызым, «Балқалиша» әні қалай еді? — деп сұралды.
— «Қызы едің, Ыбырайдың Балқалиша», — деп әуенге сала бастап едім:
— Болды, қызым, есіме түсті! — делі де, сол әуенді ойнай жөнелді. Сап-сары саксофон түймелерінен төгілген әуен сол маңдағы жұрттың аяғын жерге тигізбей, көкке көтеріп әкеткендей болды.
Қарияның қолындағы аспапқа бір, әжім басқан нұрлы жүзіне бір қарап, талай ойға берілген өкше көрермендері әуен аяқталғанда қуана қол соқты. Ол кісі де шабыттанып кетті-ау деймін, бірнеше шығарманы бірінен соң бірін орындады. Бір сәт тынығып алмақшы болғанда, бейтаныс атамен танысуға тура келді.

ауылының тумасымын. Жастайымнан музыкаға жакын болдым. Домбыра шертетінмін. Тараздағы музыкалық училищеде білім алып, кейін мейрамханаларда музыкант болдым. Алматыға 1982 жылы көшіп келдім. Қазір Талғарда тұрамын. Жасым 76-ға келді. Музыкаға деген құштарлығым мені үйде отырғызбады. Шыны керек, үкімет беретін мардымсыз зейнетақыға да қарамаймын. Оны өз басым ешқашан алған емеспін, менің орныма кемпірім барып алады. Бала-шағам, немерелерім бар. Алғашында көшеде саксофон ойнағанымға намыстанып, қарсылық та білдірді. Кейіннен көнді.
— Ата бір күнде қанша қаражат табасыз? Әншілер гонорарын жасырмайды делім.
— Ол жағын айтуға болмайды, құпия, — делі күліп.
Аман атаның жүзінде жылдар жасырған өмір иірімдері байқалып тұрды. Ата бізбен көсіліп сөйлеспеді. Бәлкім, жан сырын жасырын ұстағасы келген болар.
Атаны әңгімеге тартпақ болып, «Айналаңызда жүрген жұрт көп. Әсіресе жастар... Олар туралы не ойлайсыз?», — дедім.
Аман ата басын шайқады да: «Қазіргі жастардан, мейірімсіз жастардан қорқамын», — делі.

— Жакында бір маскүнем жігіт құлап жатты. Кім көмектесер екен деп біраз отырдым. Ары-бері өтіп жатқан жастардың ешқайсысы келіп көмектеспеді. Қазіргі жастардың мейірімсіздігіне куә болдым. Ақыры өзім барып тұрғыздым. Саксофон ойнап жатқанда, маған да бір қарамайды. Оларға бәрі-бір, — делі.
— Жас кезіңізде музыкант болып жұмыс істедіңіз бе? — дедім.
— Әрине, жас кезде жалынды болдық қой. Тіпті Шымқаладағы мейрамхананың бірінде, атақты сазгер Шәмші Қалдаяқовтың жанында жүрдім. Ол жазған талай әнді құштарлықпен шырқайды.
«Шәмшінің досы болсаңыз, сол кісімен бірге жүрген кездеріңіз туралы айтып беріңізші?» деген сауалыма ол жағы құпия екенін айтты.
Осы сәтте атаға музыкаға тапсырыс берушілер де көбейе түскен еді. Ол кісі Шәмші атамыздың «Ақ бантик» әнін әуелете жөнелді. Біз жастық шағымызды сағындық. Ал әнді түсінбегендер не ойлағаны белгісіз...

Мақпал НОҒАЙБАЕВА
Фото: Ғалия ҚАЛИЕВА

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі «Ж.Елебеков атындағы республикалық эстрадалық цирк колледжі» республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны директорының бос лауазымына орналасуға конкурс жариялайды

- 1. Лауазымдық міндеттері:**
— Қазақстан Республикасының заңнамасына және білім беру ұйымының жарғысына сәйкес оқу-әдістемелік, ғылыми-әдістемелік, әкімшілік-шаруашылық және қаржы-экономикалық қызметіне басшылық жасайды.
— Оқу жұмыс жоспарларын мен бағдарламаларын, оқу процесінің кестесін, ішкі тәртіп ережесін бекітеді. Білім беру ұйымының басқару құрылымын, штаттық кестесін, қызметкерлерінің лауазымдық нұсқаулықтарын бекітеді. Білім алушылардың контингентін қалыптастырады, олардың әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз етеді. Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында қоғамдық тамақтандыру, медициналық қызмет көрсету ұйымдарының жұмыс істеу және олардың жұмысына бақылауды ұйымдастыру үшін қажетті жағдайлармен қамтамасыз етеді.
— Жұмыс берушілермен және әлеуметтік әріптестермен жүргізілетін жұмысты үйлестіреді. Қолда бар мүліктер мен құралдарға билік жүргізеді, оқу-материалдық базаны толтыруды және оның есебін мен сақталуын, санитарлық-гигиеналық ережелер тәртібін сақталуын қамтамасыз етеді. Материалдық-техникалық базаны қайта жарактауды және қайта құруды ұйымдастырады. Педагогикалық кенестің жұмысын басқарады. Білім беру ұйымының оқыту қызметінің саласын дұрыс ұстау және кеңейту мақсатында инновациялық білім технологияларын енгізуді және тартуды қамтамасыз етеді.
— Кадрларды іріктеу мен орналастыруды жүзеге асырады, педагогикалық және тәрбие процесінің қажетті деңгейін қамтамасыз етеді, олардың біліктілігі мен кәсіби шеберлігін арттыру үшін жағдай жасайды.
— Үздіксіз кәсіптік оқыту жөнінде білім беру ұйымдарымен бірлескен жұмыс бойынша жалпы басшылықты жүзеге асырады.
— Жұртшылықпен байланысты қамтамасыз етеді, ата-аналармен *(олардың орнын басушы адамдармен)* жүргізілетін жұмысты үйлестіреді. Жоғары тұрған, қоғамдық және өзге де ұйымдарда білім беру ұйымының мүддесін білдіреді.
Әлеуметтік серіктестік және халықаралық ынтымақтастықты кеңейту жөніндегі шараларды жүзеге асырады. Уәкілетті органға *(құрылтайшыға)* оқу, ғылыми және қаржылық қызмет нәтижелері туралы жыл сайынғы есепті ұсынады. Енбекті қорғау, техникалық қауіпсіздік жөніндегі заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілер талаптарын орындауды қамтамасыз етеді және қауіпсіз еңбек етуге жағдай жасайды.
2. Үміткерлерге қойылатын біліктілік талаптары:
Жоғары білім, білім беру ұйымындағы немесе оқу орнының бейініне сәйкес ұйымдарда басшы лауазымда еңбек өтілі 5 жылдан кем болмауы тиіс.
3. Білуі тиіс:
— 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясын;
— 2008 жылғы 4 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Бюджет кодексін;
- 2015 жылғы 23 қарашадағы Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі;
— Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі «Білім туралы», Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 15 желтоқсандағы «Мәдениет туралы», 2015 жылғы 18 қарашадағы «Сыбайлас жемқорлықпен күрес туралы», 1996 жылғы 10 маусымдағы «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы», 2011 жылғы 1 наурыздағы «Мемлекеттік мүлік туралы», 2015 жылғы 4 желтоқсандағы «Мемлекеттік сатып алулар туралы» заңдарын;
— Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламаларын, білім алушылардың білім және тәрбие беру мәселелері бойынша басқа да нормативтік-құқықтық актілерін; педагогика және психология негіздерін, қазіргі педагогтік ғылым мен тәжірибе жетістіктерін; басқарудың инновациялық әдістерін; экономика негіздерін, қаржы-шаруашылық мәселелерін; құқық негіздерін, еңбек туралы заңнаманы, енбекті қорғау, техника қауіпсіздігі және өртке қарсы ережелер мен нормаларын.
4. Конкурсқа қатысуға үміткер тұлға конкурс өткізу туралы хабарландыруда көрсетілген мерзімде мынадай құжаттарды ұсынады:
1) конкурсқа қатысу туралы өтініш;
2) мемлекеттік және орыс тілдерінде түйіндеме;
3) еркін нысанда жазылған өмірбаян;
4) білімі туралы құжаттардың көшірмесі;
5) еңбек кітапшасының *(ол болған кезде)* немесе еңбек шартының көшірмесі не соңғы жұмыс орнынан жұмысқа қабылданғаны және еңбек шартының тоқтатылғаны туралы бұйрықтардың көшірмелері;
6) «Денсаулық сақтау ұйымдарының бастапқы медициналық құжаттама нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы туралы Денсаулық сақтау министрі міндетін атқарушысының 2010 жылғы 23 қарашадағы №907 бұйрығымен *(Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде №6697 болып тіркелді)* бекітілген нысан бойынша денсаулық жағдайы туралы анықтама.
Конкурсқа қатысушы өзінің біліміне, жұмыс өтіліне, кәсіби даарлық деңгейіне қатысты қосымша ақпаратты *(біліктілігін арттыру, ғылыми дәрежелер мен атақтар беру, ғылыми жарияланымдар туралы құжаттардың көшірмелері, сондай-ақ бұрынғы жұмыс орнының басшылығынан ұсынымдар және т.с.с.)* бере алады.
Конкурсқа қатысу үшін құжаттарды қабылдау хабарландыру жарияланған сәттен бастап күнтізбелік 15 *(он бес)* күн ішінде жүргізіледі.
Құжаттар қолма-қол немесе пошта арқылы: Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Мәңгілік ел көшесі, 8, Министрліктер үйі, 15-кіреберіс, 314-бөлме мекенжайы бойынша қабылданады.
- Толық ақпаратты +7 (7172) 74-02-52 телефоны бойынша алуға болады.

Министерство культуры и спорта Республики Казахстан объявляет конкурс на вакантную должность директора республиканского государственного казенного предприятия «Республиканский эстрадно-цирковой колледж имени Ж.Елебекова»

- Должностные обязанности:**
— Руководит в соответствии с законодательством Республики Казахстан и уставом организации образования учебно-методической, научно-методической, административно-хозяйственной и финансово-экономической деятельностью.
— Утверждает рабочие учебные планы и программы, графики учебных процессов, правила внутреннего распорядка. Утверждает структуру управления, штатное расписание, должностные инструкции работников организации образования. Формирует контингент обучающихся, обеспечивает их социальную защиту. Обеспечивает необходимые условия для работы в организациях технического и профессионального образования организаций общественного питания, медицинского обслуживания и контроля их работы.
— Координирует работу с работодателями и социальными партнерами. Распоряжается имеющимся имуществом и средствами, обеспечивает учет, сохранность и пополнение учебно-материальной базы, соблюдения правил санитарно-гигиенического режима. Организует переоснащение и реорганизацию материально-технической базы. Руководит работой педагогического совета. Обеспечивает внедрение и привлечение инновационных технологий образования в целях поддержания и расширения сферы образовательной деятельности организации образования.
— Осуществляет подбор и расстановку кадров, обеспечивает необходимый уровень педагогического и воспитательного процесса, создает условия для повышения их квалификации и профессионального мастерства. Осуществляет общее руководство по совместной работе с организациями образования по непрерывному профессиональному обучению.
— Обеспечивает связь с общественностью, координирует работу с родителями *(лицами, их заменяющими)*. Представляет организацию образования в вышестоящих, общественных и иных организациях.
— Осуществляет меры по расширению социального партнерства и международного сотрудничества. Представляет уполномоченному органу *(учредителю)* ежегодный отчет о результатах учебной, научной и финансовой деятельности. Обеспечивает выполнение требований законодательных и иных нормативных правовых актов по охране труда, технике безопасности и создает безопасные условия труда.
2. Квалификационные требования к кандидатам:
Высшее образование, стаж работы в организациях образования или на руководящих должностях в организациях, соответствующих профилю организации образования не менее 5 лет.
- 3. Должен знать:**
— Конституцию Республики Казахстан от 30 августа 1995 года;
— Бюджетный кодекс Республики Казахстан от 4 декабря 2008 года;
— Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года;
— Законы Республики Казахстан от 15 декабря 2006 года «О культуре», от 27 июля 2007 года «Об образовании», 18 ноября 2015 года «О противодействии коррупции», от 10 июня 1996 года «Об авторском праве и смежных правах», от 1 марта 2011 года «О государственном имуществе», от 4 декабря 2015 года «О государственных закупках».
— Государственные программы развития образования, другие нормативные правовые акты по вопросам образования и воспитания обучающихся; основы педагогики и психологии, достижения современной педагогической науки и практики; инновационные методы управления; основы экономики, вопросы финансово-хозяйственной деятельности; основы права, законодательства о труде, правила и нормы охраны труда, техники безопасности и противопожарной защиты.
4. Перечень необходимых документов:
1) заявление об участии в конкурсе;
2) резюме на государственном и русском языках;
3) автобиографию, изложенную в произвольной форме;
4) копии документов об образовании;
5) копию трудовой книжки *(при ее наличии)* или трудового договора, либо выписки из приказов о приеме и прекращении трудового договора с последнего места работы;
6) справку о состоянии здоровья по форме, утвержденной приказом исполняющего обязанности Министра здравоохранения Республики Казахстан от 23 ноября 2010 года № 907 «Об утверждении форм первичной медицинской документации организаций здравоохранения» *(зарегистрированный в Реестре государственной регистрации нормативных правовых актов № 6697)*.
Участник конкурса может представить дополнительную информацию, относительно его образования, стажа работы, уровня профессиональной подготовки (копии документов о повышении квалификации, присвоении ученых степеней и званий, научных публикации, а также рекомендации от руководства с предыдущего места работы и т.п.).
Прием документов для участия в конкурсе проводится в течение 15 *(пятнадцати)* календарных дней с момента опубликования. Документы принимаются нарочно или через почту по адресу: Республика Казахстан, г.Астана, ул.Мангилик ел, 8, здание «Дом министерств», 15-й подъезд, каб.318.
Полбробную информацию можно получить по телефону +7 (7172) 74-02-52

Бас редактор — директор Срайыл СМАЙЫЛ Редакция алқасы: Жолдасбек ДУАНАБАЙ Бас редактордың орынбасары Жарас КЕМЕЛЖАН жауапты хатшы Ғалия ҚАЛИЕВА компьютер орталығының жетекшісі		Аймақтағы меншікті тілшілер: Нұрлаулет ТАЛҒАТУЛЫ — Астана қаласы (8 775 501 33 38) Байкен КӨБЕЕВ— Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары (8 778 910 45 34) Қажет АНДАС — Алматы облысы (8 747 706 13 82) Баян ЖАНҰЗАКОВА — Атырау облысы (8 702 426 69 05) Айхан БАШТАШ — Осло, Норвегия mahmutba@online.no Ұлдай САРИЕВА — Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30)		Шығарушы: «Аманат Медиа» ЖШС Директордың орынбасары Мейрамбек ҚҰЛМҰХАМЕДОВ Бас есепші Расима ӘКІМБЕКОВА		Редакцияның мекенжайы: 050012, Алматы қаласы, Мәуленов, 85 үй, №61 кеңсе, 3-кабат (<i>Бөгенбай батыр көшесінің қиылысы</i>) Телефондар: 8(727) 272-43-39; 272-43-25 Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 272-46-22 (жарнама бөлімі) Газет «Дәуір» ЖШС РПИК (Алматы қаласы, Қалдаяков көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54 Тапсырыс — №2157; Бағасы келісім бойынша Апталық таралымы – 8 000 дана <i>Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «Air Astana», «Turkish Airlines», «QazaqAir» әуежолдарының ұшақтарында бар.</i>	
Тілшілер мен қызметкерлер: Мақпал НОҒАЙБАЕВА — <i>арнаулы тілші</i> Әбдіманап КЕНЕС — <i>жастар және ғылым</i> Кәмшат ТӨЛЕШОВА — <i>терімші</i> Айдос ҚҰСАЙЫНҰЛЫ — <i>web-caim</i>		Кезекші редактор Мақпал НОҒАЙБАЕВА		Газет 2004 жылы 14 желтоқсанда тіркелген. 2018 жылдың 14 ақпанында ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке тұрып, №16904-Г куәлігін алды. Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты. Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.			